

K. NOREL

't Is Oranje, 't blijft Oranje

'T IS ORANJE, 'T BLIJFT ORANJE

K. NOREL

'T IS ORANJE,
'T BLIJFT ORANJE

Met illustraties van H. H. Prahl

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

1. De keizer komt

Samen zijn ze van Kattenburg gekomen: Huib en Neeltje van der Werf, broer en zus.

Nu staan ze in de Plantage.

Ei, ei, wat is het hier mooi!

Langs de weg staan wel honderd masten met vlaggen. Dwars over de straat hangen guirlandes met wel duizend lampions eraan. Aan het begin van de Plantage staat een hoge erepoort, vol bloemen. En boven die poort staat in gouden letters: Heil de keizer, de vader des vaderlands.

Het is alles even prachtig.

Het is dan ook maar geen gebeurtenis! De keizer en de keizerin zijn uit het verre Parijs naar Amsterdam gekomen. Ze zullen zo meteen hun intocht houden.

„Wij hebben hier een prachtig plaatsje bij de erepoort,” zegt Neeltje.

Maar Huib vindt het plekje lang niet fijn genoeg. Hij wil verder, naar de Muiderpoort. Daar zal de burgemeester de keizer begroeten. Dat wil hij zien.

„Het is zo vèr,” zucht Neeltje.

„Pff, vèr? Het is helemaal niet ver. Maar als jij moe bent, blijf dan hier. Dan ga ik alleen. Meiden kunnen tòch niks.”

Dat laat Neeltje niet op zich zitten. Zij kan best. Huib zal het zien.

Ze lopen samen de Plantage door tot aan de Muiderpoort. Daar staan veel koetsen en er lopen veel soldaten. Hé, gaat de poort nu dicht?

„Wat willen jullie?” vraagt een grote, forse wachtsman aan de kinderen. „Eruit of erin?”

„Eruit!” roept Huib, en samen met Neeltje glipt hij naar buiten, voordat de poort voor het gewone volk gesloten wordt.

Er staan soldaten buiten de poort. Die houden de weg vrij voor de keizer. De kijkers moeten aan de kant. Huib en Neeltje komen achter twee lange grenadiers terecht. Zij gluren om de blauwe jassen van de soldaten heen.

Nu komen er heren uit het poortgebouw. Het zijn erg deftige heren. Hun steken zijn met zilver en goud versierd.

„Dat is Lebrun,” wijst Huib op een oude heer in een lichtblauwe jas met gouden kraag en gouden tressen. „Dat is de landvoogd van de keizer. Hij woont in het paleis op de Dam.”

„Hij is de hoogste, is het niet?” vraagt Neeltje.

„De hoogste? Nee! In Amsterdam is de burgemeester het hoogst,

altijd geweest," verzekert Huib. „Geen mens staat boven onze burgemeester. Kijk, daar komt hij."

Het is een heel voornaam heer. Zijn jas is rood met goud. Zijn schoenen hebben prachtige rozetten. Hij is het allermooist gekleed van al de hoge heren.

De burgemeester en de landvoogd en al die deftige heren wachten op de keizer, net als de kinderen en de andere kijkers.

Het is een frisse najaarsdag. De wind waait guur over het open veld. De oude landvoogd loopt huiverig heen en weer. De burgemeester moet zijn steek vasthouden, omdat hij anders af zou waaien.

Er komen donkere wolken aan gedreven. Een fikse regenbui plenst neer. De burgemeester wil gaan schuilen in het poortgebouw, maar Lebrun wijst in de richting van Diemen. De keizer komt eraan.

En dan blijft ook de burgemeester in de regen wachten. De mooie steken worden slap van het water.

Huib en Neeltje schuilen achter de brede ruggen der soldaten. Zij blijven bijna droog.

De bui drijft over. De herfstzon schijnt weer. En dan is daar de keizerlijke stoet.

Voorop rijden lansiers op trappelende paarden. Er wapperen rode vaantjes aan hun lange lansen.

Daarop volgen kurassiers. Zij hebben koperen helmen op, waaraan paardestaarten hangen, en blinkend koperen kurassen aan. De zon flonkert in dat koper.

Er volgt een rijtuig, gespannen met acht schimmels; aan beide zijden rijden grenadiers-te-paard met zware beremutsen op. In het rijtuig, in een mantel van wit bont, zit de keizerin.

„O, wat prachtig!" fluistert Neeltje tegen Huib.

Huib kijkt uit naar de keizer.

Eerst komen er groene jagers-te-paard. Daarna een heleboel generaals; hun uniformen zijn bedekt met goud. En dan, helemaal alleen, op een hoge schimmel rijdend, de keizer . . . Napoleon.

„Wat is-ie eenvoudig,” hoort Huib een man achter zich zeggen. Dat vindt Huib ook. De keizer draagt een eenvoudige soldatenjas. Bij al de pracht van zijn generaals steekt hij maar kaaltjes af.

„Als jij je koeien melken gaat, trek je ook je beste kleren niet aan, is het wel?” bromt een andere stem achter Huib.

De mensen die erbij staan, beginnen onderdrukt te lachen.

Waarom lachen ze? vraagt Huib zich af. En wat bedoelt die man? De keizer is toch niet naar Holland gekomen om koeien te gaan melken?

Hij denkt er verder niet aan, want de keizer houdt zijn paard in.

Dat doet hij, omdat de burgemeester op de keizer toe loopt.

De burgemeester buigt heel diep. Hij knielt bijna voor de keizer.

Hoor, hij spreekt:

„Grootste vorst van het heelal . . . toegevend vader . . .”

Huib hoort een man achter zich grinniken. „Ja, ja, een lief paatje.”

„Ons volk geniet met grote dankbaarheid de weldaden van uw vaderlijke goedheid . . .,” gaat de burgemeester door.

„Och, och, wat zijn we dankbaar en wat is-ie goed,” grinnikt de man achter Huib.

Neeltje kijkt naar de keizer. Zijn gezicht is bleek en stroef. Napoleon is erg rijk; hij heeft de prachtigste paleizen. Hij is ook erg machtig; hij heerst over heel Europa. Maar hij is niet gelukkig, gelooft Neeltje.

„Uw getrouwe onderdanen bieden Uwe Keizerlijke Majesteit

hierbij als teken van uw heerschappij en onze onderworpenheid de sleutels dezer stad aan."

De burgemeester houdt het zijden kussen omhoog, waarop de sleutels van de Amsterdamse poorten liggen.

Napoleon kijkt er nauwelijks naar. Ook geeft hij aan de burgemeester amper antwoord op diens rede. Hij zet zijn paard aan en rijdt door de poort.

„Kom Neeltje, erachter aan," zegt Huib.

„Ja, ja." Maar Neeltje treuzelt. Dat stroeve gezicht. Die sombere, boze ogen. Zij is bang voor de keizer.

„'t Was prachtig, vader!” doet Huib nadat Neeltje en hij zijn thuisgekomen opgetogen verslag. „Zóveel paarden, zóveel ruiters!”

„Hm,” gromt vader Van der Werf. Hij klopt harder op de koperen nagels, die hij drijft in de wand van het schip dat op zijn helling staat.

„En de keizerin zat in een rijtuig met acht paarden,” voegt Neeltje eraan toe. „Ze had een witte mantel aan en een hoed met rozen op, zó mooi!”

„De keizer reed op een schimmel,” vertelt Huib verder. „En achter en voor hem reden wel twintig generaals.”

Van der Werf klopt nog harder op de spijkers.

Boven op het schip-op-stapel leunt een grote jongen over de verschansing. Hij heeft zijn teerbol aan de kant gelegd. Gretig luistert hij. Maar in zijn gezicht is ook iets ontevredens.

„Waarom ben jij niet gaan kijken, Berend?” vraagt Huib aan zijn grote broer.

„Ik moest werken, hè,” zegt Berend stuurs, terwijl hij schuins naar zijn vader kijkt. „Ik moet altijd werken, nooit een uitje.”

Van der Werf jaagt de nagels in de sloopshuid. Hij slaat ze met zijn hamer zo hard op de kop, dat het lijkt alsof hij boos is op die spijkers.

Maar nu houdt hij toch even op. „Jongen, wees blij dat je nog werken kunt. Duizenden hebben geen werk meer. Straks wij ook niet. En dat komt allemaal door die Napoleon, naar wie jij zo graag wilt kijken. Voor wie je feest wilt vieren. Bah!”

„Iedereen viert vandaag feest,” mokt Berend.

Vader Van der Werf wordt kwaad. „Ja, iedereen viert feest. De mensen uit het armhuis roepen: „Leve de keizer!” omdat ze vanmorgen brood gekregen hebben; op andere morgens krijgen de stakkerds niets. De kindertjes uit het weeshuis gaan voor hem

zingen; ze krijgen er een appel voor. Ik neem het de sloebers niet kwalijk. De schoolkinderen zijn vrij . . .”

„Wij moeten vanmiddag naar school, vader,” valt Huib in. „Dan moeten we voor de keizer zingen.”

„Jullie zijn niet wijzer,” zegt vader toegeeflijk. „Maar jij, Berend, jij bent groot genoeg om te weten dat Napoleon ons volk de nek omdraait. Voor zo’n dwingeland viert een goeie Hollander geen feest.”

„En die meneren ginder dan,” werpt Berend tegen. Hij wijst naar de hoge huizen aan de Buitenkant, die van de werf af over het water zijn te zien. „Die hebben allemaal de vlaggen uitgestoken. En de burgemeester . . .”

„O ja, de burgemeester,” valt Huib in, „die boog heel diep voor de keizer. Hij knielde voor hem en noemde hem de vader des vaderlands . . .”

„Zei-ie dat?” vraagt vader Van der Werf fel. „Zei de burgemeester dat?”

Huib is beduusd van de uitval van zijn vader.

„Ja . . . ja zeker . . . Hij zei het toch, hè Neeltje?”

Zij meent van wel. „Het staat in ieder geval in grote letters op de erepoort in de Plantage.”

Ja, dat weet Huib precies. „Met grote, gouden letters staat er op die poort: „Heil de keizer, de vader des vaderlands . . .”

Vader Van der Werf wordt rood van drift en boosheid. Hij praat meer tot zich zelf dan tegen de kinderen. „Dat is een schandaal. Prins Willem was de vader des vaderlands. Hij heeft ons vrij gemaakt van Spanje. Napoleon heeft ons weer geknecht. En nu geven ze aan de tiran de ere naam van vader Willem. Het is verschrikkelijk.”

Huib en Neeltje lopen weg. Doorgaans is vader opgewekt en vrolijk. Hij speelt graag met hen en hij luistert naar alles wat ze

te vertellen hebben. Vader is hun beste vriend. Maar nu is hij boos.

Ze gaan hun huis, dat op de werf staat, binnen. Moeder wil wel luisteren naar wat Neeltje vertelt over de erepoort en de versiering en over de keizerin, die zo prachtig was gekleed. En ze luistert ook naar wat Huib vertelt over de koperen kurassiers en de groene jagers, de generaals vol goud en de keizer op zijn schimmel. Moeder wordt niet boos. Zij glimlacht, omdat de kinderen zo opgetogen praten over al de praal.

„Een boer zei, dat de keizer hier komt om te melken, moeder,” vertelt Huib. „Dat is toch een grapje, hè? De keizer komt hier toch geen koeien melken?”

Moeder lacht. „Nee, *koeien* niet.”

„Die boer zei het,” verzekert Neeltje.

„Het was een grapje. Ik denk, dat die man heeft bedoeld dat de keizer ons uitmelkt.”

„Zeg maar gerust, dat hij ons *uitzuigt* en ons *uitperst* tot de laatste druppel bloed. Dat-ie ons vertrappt,” zegt plotseling iemand hard.

Het is vader, die binnenkomt voor het middageten. Hij is nog heel erg boos.

„Ons volk was rijk voordat de Fransen kwamen,” gaat hij verder.

„Nu is het straatarm. Wij waren vrij en fier. Nu zijn we kruiperige slaven. Zó kruiperig, dat de burgemeester van Amsterdam knielt voor de tiran en dat ze de *vijand* van het vaderland de *vader* des vaderlands gaan noemen. Het is schandalig.”

Vader loopt met grote passen de kamer op en neer. Opeens blijft hij voor Huib staan.

„Jullie moeten vanmiddag naar school, hè?”

„Ja vader.”

„Wat moeten jullie voor de keizer zingen?”

„Allons . . . enfants . . .” Huib weet het niet zo goed. Het is Frans. Hij kent geen Frans. Hij weet niet wat die vreemde woorden betekenen.

„Ik weet het al,” zegt vader. „Jullie moeten het Franse volkslied zingen. En er zal nog wel een loflied op de keizer bijkomen. Ik wil niet hebben, dat jullie daaraan meedoen. Jullie blijven thuis.”

„Vader!” protesteert Huib. Neeltje springen de tranen in de ogen.

„Och, laat de kinderen,” zegt moeder. „Ze willen zo graag naar het feest.”

Maar vader Van der Werf is onverbiddelijk. „Wij vieren geen feest voor de tiran. Wij vieren feest wanneer Oranje terugkomt.”

Huib en Neeltje liggen samen op hun knieën in Neeltjes kamertje met het hoofd uit het raam naar buiten.

Zij moesten naar bed. Het was hun tijd. Naar het feest mochten zij niet toe. Vanmiddag niet. Vanavond nog veel minder.

Maar Huib is weer uit zijn bedstee geklommen en naar Neeltjes kamertje gelopen en samen hebben ze het raam omhooggeschoven. Al mogen ze dan niet aan het feest meedoen, ze willen er toch naar kijken.

Het is een donkere avond, maar aan de overkant van het wijde water is het licht. Er branden vetpotjes aan de huizen van de kooplui en de reders. Wel duizend kleine lichtjes flonkeren er aan de grote huizen. Het is of het huizen van goud zijn geworden. Gouden ramen, gouden deuren. De toppen van de gevels zijn net gouden trappen tegen de donkere hemel. Het is prachtig! O, en nú wordt het nòg mooier.

Er komt een optocht uit de stad. Bij de Schreierstoren komt hij de hoek om. Het is een fakkeloptocht. Steeds meer brandende

fakkels komen om de hoek. En daarachter verschijnen lampions. Wel honderd, wel duizend lampions! En al dat licht trekt door de donkere avond langs de Buitenkant. De flakkerende fakkels, het stille licht van de lampions en de bevende vlammetjes aan de gevels. En alles dubbel!

Want Huib en Neeltje zien al dat licht tweemaal. De fakkels en de lampions op de kade en onder de kade, in de spiegel van het water. En de vlammetjes van de vetpotjes hoog in de lucht en ook diep in het IJ. En alles flonkert en flakkert en schijnt met zachte glans. Het is wondermooi.

Er is muziek bij de optocht. Bij het licht van de fakkels kunnen Huib en Neeltje vaandels zien. Daar gaat het vaandel van het gilde van de smeden en daar het vaandel van het bakkersgilde. Daar dat van het lakensnijdersgilde en daar dat van de turfdragers. De gilden bestaan niet meer. Die zijn verboden, toen de Fransen kwamen. Maar hun muziekkorpsen bestaan nog wel en hun vaandels ook. De vaandels gaan voor de korpsen uit en de muziek kaatst tegen de hoge huizen en schalt over het brede water.

Het mag dan een feest zijn voor de keizer, het is toch mooi.

Waarom moet er thuis toch zoveel narigheid om zijn?

Vanavond zei Berend, dat hij naar het feest ging. Vader was ertegen, maar Berend hield vol. Hij had de hele dag gewerkt, nu wilde hij feestvieren.

„Je bent geen kind meer, Berend,” heeft vader toen gezegd. „Als jij meent, dat je feest moet vieren voor de vijand, moet je dat zelf maar weten.”

Berend is rood geworden en heeft zijn ogen neergeslagen. Even heeft hij gearzeld. Toen is hij toch gegaan. En nu is hij vast bij de menigte, die daar op het plein gaat dansen bij de muziek.

Er valt een dikke regendruppel op Neeltjes neus. En net zo een

op de kruin van Huib. Het gaat plotseling gieten. De kinderen trekken het hoofd naar binnen en schuiven het raam gauw dicht. 't Is net op tijd. De regen sproeit op het glas. Een windstoot giert om het huis. Een harde bui is plotseling losgebarsten. Kijk naar de overkant! Zo pas waren de deuren en ramen van de hoge huizen allemaal van goud. De trapgevels waren van goud. En de halsgevels hadden bogen van goud. De gouden trappen en bogen vallen weg. Het worden losse streepjes. En daarna zijn er nog slechts puntjes van een enkel brandend potje. En die verdwijnen ook. Alle vetpotjes waaien en regenen uit. De hele Buitenkant wordt zwart.

De zee van zacht lampionlicht op het plein verdrinkt ook in de duisternis. Alleen de fakkels houden het langer uit. Ze flakkeren wild op de wind. Dan waaiëren ze echter uiteen. Van het plein de kade op, de stegen in. De fakkeldragers vluchten voor de bui. Natuurlijk vluchten de andere mensen ook, de muzikanten en de dansers. Maar dat kunnen Huib en Neeltje van achter het raam niet zien. Het is buiten stikdonker geworden.

Neeltje kruipt in haar bed. En Huib gaat naar de zolder en kruipt daar in de bedstee. De regen klettert op de pannen, de wind loeit om het dak. Het is buiten noodweer. De kinderen liggen warm en droog.

Even later hoort Huib gerammel aan de voordeur. Dat moet Berend zijn. Die krijgt er nu vast van langs van vader.

Nee, moeder doet hem open.

Moeder heeft natuurlijk schone kleren voor hem klaargelegd, nu hij nat als een kat thuiskomt en gezorgd voor warm water in de insteekketel van het fornuis. Berend kan zich wassen en verschonen.

„Hé, schik een beetje op, Huib!”

Huib schuift naar achter in de bedstee en Berend springt erin.

„Was 't mooi?” vraagt Huib.

„En of . . . We hebben lol gehad. Morgen ga ik weer.”

„Mag je?”

„Ik laat me niet door vader ringeloren. Als het feest is, doe ik mee. En ik ga ook weg. Ik vertik het langer op de werf te timmeren en te teren. Ik wil wat van de wereld zien. Ik word soldaat.”

„In het leger van de keizer? Dat mag je nooit.”

„Volgend voorjaar moet ik loten. Als ik erin loot, word ik soldaat. Daar kan vader niets aan doen. En dan ga ik de wereld in. Nou, ik ga maffen.”

Berend draait zich op zijn zij. Huib ook, maar hij kan niet slapen. Berend soldaat, in het leger van Napoleon . . .

Napoleon is een tiran, zegt vader. Hij wil altijd oorlogvoeren en de hele wereld aan zich onderwerpen. Daarbij mogen wij hem niet helpen. Als er gevochten moet worden, dan tégen Napoleon.

Maar de keizer is zo machtig. Geen enkel land kan tegen hem standhouden. Dan kun je toch niet op je eentje tegen hem beginnen? Nooit hielenliker worden van de dwingeland, zegt vader, en ook nooit voor hem in het vuur . . .

Huib dommelt in.

2. Berend - soldaat

Huib is trots op zijn grote broer.

Wat heeft die Berend een mooie uniform aan! Zijn jas is lichtblauw met een rode kraag en gele epauletten op de schouders. Hij draagt een nauwe, witte broek met op de naad een brede, rode streep! En een sjako van blauw met goud. Hij is een kranige soldaat.

Zo is Berend thuisgekomen uit het kamp van Laren. Daar heeft hij alles geleerd wat een soldaat moet kennen, die in de oorlog gaat. Nu heeft hij een week verlof en daarna gaat zijn regiment naar Rusland.

Rusland ligt heel ver weg. Eerst door Duitsland en dan door Polen. En daarna gaat het Grote Leger heel diep Rusland in, naar Moskou.

„Je moet dat alles lopen, hè,” zegt Huib. „Zou je niet erg moe worden?”

Daar moet Berend om lachen. Dat zo'n jongetje als Huib er tegenop ziet, nou ja . . . Maar in het kamp hebben ze marsen van veertig kilometer op een dag gemaakt met de ransel op de rug en het geweer over de schouder. Nee, hij heeft zin in de tocht naar Rusland.

Huib ziet nog meer tegen zijn broer op dan eerder. Berend is zo groot en sterk. En nu trekt hij de grote wereld in.

Vader is *niet* trots op Berend. Hij vindt het heel erg, dat zijn zoon soldaat is in het leger van Napoleon.

„Ik ga toch niet vrijwillig,” zegt Berend. „Ik moet wel; ik ben erin geloot. En wie erin loot, wordt soldaat. U kon geen remplaçant kopen om in mijn plaats te gaan.”

Vader klemt de tanden op elkaar. Het is zo. Hij heeft geen geld gehad om een plaatsvervanger voor Berend te kopen.

„Je moest niet willen vechten voor de dwingeland.”

Berend haalt de schouders op. „Wat wilt u dan, dat ik doe?”

„Je moest onderduiken.”

Berend begint te lachen. Hij wijst naar het water voor het huis.

„Wilt u dat ik in het IJ duik?”

Zo bedoelt zijn vader het niet. „Je moest je verstoppen. Er zijn meer lotelingen die dat doen. Sommigen in de Biesbos; anderen bij het Haarlemmermeer of in West-Friesland. Er zijn genoeg moerassen, waar de gendarmes nooit komen. En de Fransen durven er helemaal niet komen. Die zijn doodsbang dat ze er verdrinken.”

„En dan zou ik als kluizenaar in mijn eentje in die moerassen moeten leven? Dank u wel,” zegt Berend.

„Dus jij vecht liever tegen je vaderland?”

„Dat doe ik niet!” roept Berend verontwaardigd uit.

„Dat doe je wel! Je helpt Napoleon nog machtiger te worden. Daardoor zal het nog langer duren eer wij weer vrij zijn.”

„Weer vrij . . .” Berend lacht spottend. „Wie zou ons van Napoleon bevrijden? Hij is onoverwinnelijk. Daar kan ons kleine land nooit tegenop. Het is verstandiger de keizer te dienen dan tegen hem te vechten.”

Vader klemt de tanden op elkaar, ziet Huib. Vader is het helemaal oneens met Berend. Maar de meeste mensen spreken zoals hij.

Vader is een Oranjeklant. Dat is hij altijd gebleven van de tijd af, toen prins Willem nog regeerde. Soms gaat hij 's avonds naar een koffiehuis in de Nes. Daar komen de Oranjeklanten bij elkaar. Onlangs kwam vader opgetogen van zo'n avond thuis. Er was een dichter in hun kring geweest. Zijn naam was Willem Bilderdijk. Hij had een lied gemaakt. Vader zei het later dikwijls op, vooral als moeder moedeloos was.

Deez' ellenden, gaan volenden
En verpletterd wordt het juk . . .

En daarna:

Holland groeit weer,
Holland bloeit weer,
Hollands naam is weer hersteld!
Holland, uit zijn stof verzezen,
zal opnieuw ons Holland wezen . . .

Maar Berend gelooft daar niets van.

Het is de laatste dag van Berends verlof. Hij is niet ondergedoken. Hij wilde niet. Vanmiddag zal hij met de trekschuit naar het kamp vertrekken. Morgen begint de tocht naar Rusland.

Voor het laatst praat moeder met haar oudste zoon.

„Ik ben zo bang dat je wat overkomen zal, mijn jongen.”

„Wat zou me overkomen?” vraagt hij.

„Het is zo koud in Rusland. 's Winters is het er alles sneeuw en ijs.”

„O, daarvoor hebt u me alles meegegeven, moeder. Dikke borstrokken, lekker warme sokken, gebreide handschoenen. Zo kan ik ertegen, hoor.”

„Nee, nee. Als jullie op de sneeuw in tenten slapen moeten, vries je dood.”

„Maar dat behoeft niet, moeder. Voordat het winter wordt, zijn we in Moskou, heeft de luitenant gezegd. En daar slapen we in de paleizen van de tsaar.”

Zijn moeder gelooft het niet. Er zijn in Rusland ruwe ruiters, weet zij, kozakken. „Die kozakken zullen jullie overvallen.”

Daar lacht Berend om. De kozakken kunnen tegen het Grote Leger niets beginnen. Nee, het wordt een prachttocht, die hij maken gaat.

„Als ik terugkom, het volgend jaar, breng ik een mantel voor u mee, moeder, helemaal van bont. En jij krijgt een bontmuts van me, Neeltje. En jij een mooie leren gordel, zoals ze in Rusland hebben, Huib. En, vader, voor u breng ik een . . .”

Vader hoort het niet. Hij loopt weg naar de werf. Hij heeft er niets te doen, want het laatste schip is afgeleverd. Zijn kleine helling is nu net zo leeg als de grote werven al lang zijn. Er worden geen schepen meer gebouwd in Amsterdam, omdat de scheepvaart dood is. Maar vader kan niet luisteren als Berend zo praat. Hij kan het niet zetten, dat zijn zoon voor Napoleon gaat vechten.

Moeder heeft haar best gedaan op de laatste maaltijd, die Berend thuis mee eet. Er zijn saucijsjes, die hij zo graag lust. Zij heeft pannenkoeken gebakken, waar hij dol op is. Het is een feestmaal. En toch is het geen vrolijke maaltijd. Moeder strijkt telkens met haar zakdoek langs de ogen. Vader zegt niets. Het is akelig, vindt Neeltje.

Het eten is gedaan. Vader vouwt de handen. Allen doen hun ogen dicht.

„Here God, bewaar Berend op de lange weg,” bidt vader. „Be-

scherm hem in het vreemde land. Behoed hem in de oorlog. Breng hem weer veilig thuis. En bevrijd ons vaderland . . .”

In het gebed heeft vader zich zelf overwonnen. Bij het afscheid geeft hij Berend een warme handdruk.

Moeder valt haar jongen schreiend om de hals. „Ik zal je nooit terugzien,” snikt ze. Zij is erg overstuur.

Vader troost haar. „Kom moeder, God kan hem overal bewaren.”

Huib brengt zijn broer weg. Eerst zegt hij niets. Het afscheid thuis was naar. Moeder hilde. Vader was zo ernstig. Huib vindt het erg, dat Berend weggaat.

Maar onderweg naar de afvaartplaats van de trekschuit verandert er iets bij Huib. Op de sjako van Berend blinkt het koper. Zijn laarzen lijken spiegels. Hij stapt vlot en flink, ondanks zijn zware ransel. Een kranige soldaat! En hij gaat de wijde wereld in. Naar Berlijn, naar Warschau, naar het verre, verre Moskou. Als hij, Huib, groot is, wordt hij ook soldaat. Dan trekt hij ook de wereld in.

3. Een brief van Berend

Als Huib en Neeltje uit school thuiskomen, zit vader te vissen aan de waterkant. Dat doet hij veel de laatste tijd. Niet, omdat hij zoveel van vissen houdt, maar omdat hij niets anders te doen heeft. Nog altijd is er op de werf geen werk. En een maaltje vis komt moeder best van pas. Dan hoeft zij van haar schrale huishoudgeld geen vlees te kopen. Om diezelfde reden heeft vader een stuk van de werf, waar vroeger planken en masten lagen, omgespit. Daar verbouwt hij aardappelen en groenten.

Ondanks die vis en groenten is het zuinig met het eten. Op de boterhammen maar een heel dun laagje boter. Krentenbrood en wittebrood komen er niet meer in huis. Koffie, thee en chocolade drinken ze al lang niet meer. Alles wat van overzee moet komen, is peperduur sinds Napoleon de handel met Engeland heeft verboden. Zelfs met de cichorei moet moeder zuinig zijn.

Huib moet lang doen met zijn buisjes en Neeltje met haar jurken. Er is geen geld voor nieuwe kleren. Moeder zit elke avond te verstellen.

Huib en Neeltje vinden het niet zo erg. Hun kleren en schoenen zijn wel oud, maar altijd heel. En ze lusten beiden bruine bonen. Als moeder maar wat blijer was! Maar ze tobt steeds over Berend, sinds die weg is. Ze zegt het niet, ze probeert haar tranen voor de kinderen te verbergen. Maar als Neeltje ziet dat ze stil-

zit met de handen in de schoot, weet ze het wel. Soms rolt er dan opeens een traan langs moeders wang. En alle dagen kijkt ze uit naar de post. Maar de post komt zelden.

Nog vóór ze de keuken binnenstappen, merken de kinderen dat het vandaag anders is. Moeder zingt!

Vroeger zong moeder veel. Sinds Berend weg is bijna nooit. „Is er een brief?” vraagt Neeltje.

Ja, er is een brief. Hoe zuinig moeder ook met haar huishoudgeld omspringen moet, zij betaalt altijd met vreugde de vracht voor een brief, al wordt die ook hoger, naarmate Berends brieven uit steeds verder weg gelegen landen komen.

De kinderen rennen naar binnen. De brief staat op de schoorsteenmantel. Zij vouwen hem open op de tafel en buigen zich er overheen, ieder op z'n knieën op een stoel.

. . . Wij zijn al ver voorbij Berlijn. We zijn ook Warschau al voorbij. Berlijn is een heel grote en Warschau is een vreemde stad. Vele mannen dragen lange baarden. De vrouwen hebben allen doeken om het hoofd. Iedereen draagt er een lange, grauwe mantel, zelfs bij warm weer.

Wij trekken nu door streken, waar maar weinig mensen wonen. Er zijn grote bossen en wijde velden; steppen noemt men die. Er leven hier veel wilde dieren: herten, vossen, beren. Voor beren hoef je helemaal niet bang te zijn. Als je ze niet plaagt, doen ze je niks. Het zijn echte snoepers. Anders staat het met de wolven. Die zijn hier ook veel, maar ik heb ze nog niet gezien. Als ze geen honger hebben, houden ze zich schuil in de bossen. 's Winters echter, als hier alles diep onder de sneeuw ligt, kunnen de wolven in het veld geen eten vinden. Dan trekken ze in troepen naar de boerderijen en verscheuren alles wat ze in hun klauwen krijgen. In de steppen leven ook wilde koeien, veel

groter dan de onze: oerossen worden ze genoemd. Ze hebben hoge nekken en scherpe horens. Maak u niet ongerust, moeder. Een soldaat hoeft helemaal niet bang te zijn voor deze wilde dieren. Wij zijn met zoveel mannen bij elkaar en hebben bovendien ons geweer steeds bij de hand.

Als we ons bivak ergens hebben opgeslagen, gaan we dikwijls op jacht. We houden van een boutje bij de maaltijd en hebben al verscheidene herten geschoten. Verleden week zelfs een beer en eergisteren een oeros. Wat daar een vlees aanzat! De koks hebben hem geslacht en grote lappen van het vlees gebraden. De hele compagnie heeft ervan gesmuld en er bleef nog over.

We zijn hier in vijandelijk gebied. Er zwermen kozakkenbenden om ons heen. Schrik niet, moeder. Ze doen ons niks. Een paar dagen geleden beklommen we een heuvel. Vandaar zagen we een grote troep kozakken rijden, ruiters in lange jassen en met kromme sabels op kleine paarden. Zodra zij ons zagen, gingen ze er vandoor. De Russen durven niet te vechten tegen het Grote Leger. Wij wandelen naar Moskou.

Het is hier *niet* koud, moeder. Soms vriest het 's nachts, maar in de tent heb je daar geen last van. Bij het opstaan 's morgens is het frisjes. Er ligt wel eens een laagje ijs in het water, waarin we ons moeten wassen. Maar overdag is het mooi weer en onder het marcheren hebben we het eerder warm dan koud.

De bossen zijn prachtig in de herfst. De bladeren worden geel en rood. Soms is het net of we door gouden zalen lopen.

De winter moet hier wel erg koud zijn. Veel sneeuw en strenge vorst. Dan kun je niet in het open veld verkeren. Je zou niet door de hoge sneeuw heen kunnen komen en je zou 's nachts doodvriezen in de tenten. Maar eer het winter wordt, zijn wij al lang in Moskou.

Vader, u zei dat keizer Napoleon een boze man is: een dwin-

geland, een onderdrukker, een tiran. Er is niets van waar. Gisteren kwam hij bij ons, toen we in het bivak zaten te eten. Hij at met ons mee, net als wij uit een eetketeltje. Hij zat naast me. En hij noemde ons zijn kinderen. Hij zei dat wij het in Moskou goed zouden hebben en ook dat de oorlog uit zou zijn, als wij de Russen overwonnen hebben. De keizer is een vriend van zijn soldaten . . .

Huib leest de brief wel drie keer.

Wat maakt die Berend een geweldige tocht! Naar grote steden, door uitgestrekte landen. Hij jaagt op herten en oerossen. De kozakken slaan voor hem op de vlucht. En als het winter wordt, gaat hij in Moskou wonen, in een paleis.

Als ik groot ben . . . denkt Huib verlangend.

Moeder roept Neeltje naar de keuken.

„Breng dit schaalpje met schol even naar vrouw Bijl. Vader heeft vis gevangen. Die mensen hebben het zo arm en nu is die vrouw ook nog ziek.”

Zo is moeder. Altijd voor anderen zorgen. Zelf hebben zij het niet breed. Maar de arbeiders, die in betere dagen op de werf hebben gewerkt, verkeren in veel grotere nood.

Huib loopt naar buiten, naar vader, die nog bij het water zit. Kijk, hij haalt op. Een vette paling kronkelt aan de haak. Het is goed vissen in het IJ.

Huib is vol van Berends brief. „Ze zijn al haast in Moskou, vader! Ze zullen er nu vast al zijn. Berend heeft die brief vier weken geleden geschreven.”

„Misschien . . .” zegt vader twijfelend.

„Toen waren ze toch al zó ver. En de Russen doen hun niets.”

„Ze deden hun *toen* niets,” zegt vader Van der Werf met nadruk.

„Meent u . . . ?” Huib kan de redenering van zijn vader niet be-

grijpen. „Als de Russen het Grote Leger aandurfd, zouden ze hen toch aan de grens hebben gekeerd. Of anders aan die rivier, de Be . . . Bere . . . Hoe heet die rivier ook weer?”

„De Berezina bedoel je?”

„Juist. Bij een rivier kun je je land het beste verdedigen. Dan hadden de Russen daar toch gevochten, zoals wij in 1793 de Fransen hebben gekeerd bij het Hollands Diep en zoals wij hen weer zouden hebben gekeerd in 1795, als de rivieren toen niet bevroren waren geweest.”

„Rusland is erg groot, Huib. Zó groot, dat wij er ons geen begrip van kunnen vormen. Je hebt gelezen dat de kozakken steeds om het leger van Napoleon heen zwermen. Je hebt ook gelezen dat het in Rusland 's winters zó koud is, dat je niet in het veld verkeren kunt. Als die kozakken nu eens het Grote Leger al dieper het land in lokken? En als de Russen eens toeslaan, wanneer het daar winter wordt!”

„Maar ze zijn al haast in Moskou, vader. Daar gaat het Leger overwinteren.”

„Dat schrijft hij, ja, háást . . . Voor Berend hoop ik dat ze er nu zijn en dat ze daar geen last van de Russen krijgen. Maar ik geloof dat ze in een val lopen. Kijk . . . !”

Vader wijst op een vlucht grote witte vogels, die neerstrijkt bij de rietbossen aan de overkant van het IJ.

„Zwanen,” zegt Huib. Hij begrijpt niet waarom zijn vader opeens van Berend en het Grote Leger op die vogels overspringt.

„Juist, zwanen,” beaamt Van der Werf. „Die komen uit het hoge noorden. Ze komen hier elk jaar, maar doorgaans veel later, in december, januari. Dat ze er nu al zijn, betekent dat het in het hoge noorden vroeg winter is geworden. En als het daar, in Finland, vriest, vriest het ook in Rusland. Ik maak me ongerust over Berend.”

Huib kijkt naar de vogels, die nu op het IJ zwemmen. Mooie witte vogels zijn het. Kunnen dat nu onheilsboden zijn?

Vader licht zijn hengel en windt het snoer om de stok. „Kom Huib, het is etenstijd. Wil jij het net dragen?”

Huib draagt het net met de vangst. Er kronkelen een paar vette palingen en er klepperen verscheidene botjes in. Een lekker hapje voor vanavond.

Castor springt tegen hem op. De hond aast op een visje. „Nee Castor, dit is voor ons. De graten zijn voor jou. Een poosje wachten.”

„Je moest wat ik over de winter denk maar niet tegen moeder zeggen, Huib,” zegt vader vertrouwelijk. „Ze maakt zich toch al zoveel zorgen om Berend. Ik wéét ten slotte ook niet hoe het daarginds gesteld is.”

„Nee vader,” belooft Huib. „Ik zal niets tegen moeder zeggen.” Hij is er trots op dat vader hem in vertrouwen heeft genomen. Wat het andere aangaat: hij vindt dat Berend geweldige avonturen beleeft. Zo'n tocht! Het Leger loopt in een val, meent vader. Maar Napoleon is nog nooit in een val gelopen. Hij heeft de Italianen verslagen en de Oostenrijkers en de Pruisen. En zouden de Russen hem verslaan? Huib gelooft er niets van. Het Grote Leger is stellig al in Moskou en de soldaten logeren in paleizen. Berend ook.

4. Een nare droom en een blijde brief

De wilde zwanen hebben niet alleen voor Rusland een vroege winter aangekondigd. Ook in Holland wordt het in november al knap koud. De werf ligt dik onder de sneeuw. De hoge huizen van de Buitenkant hebben witte mutsen op. Tegen de besneeuwde rietbossen aan de overkant steekt het water van het IJ grauw af. Er zwemmen grote scharen wilde zwanen.

Nog ligt het IJ open, maar het zal niet lang meer duren, gelooft vader. De wind waait straf uit het noordoosten en het is bitter koud.

Moeder maakt zich grote zorgen over Berend. Als het hier al zo koud is, hoe hard vriest het dan in Rusland niet?

„In Moskou zullen ze geen last van de koude hebben,” zegt Huib om moeder te troosten.

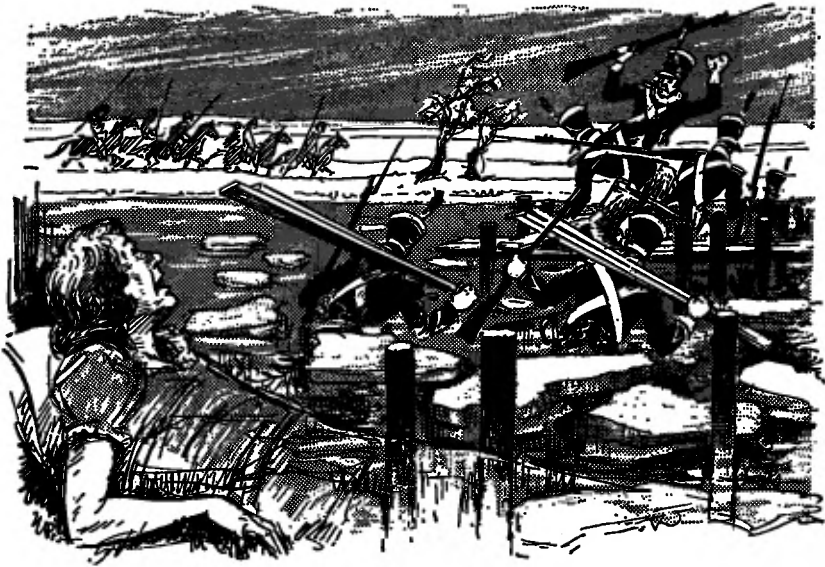
„Zou hij in Moskou zijn?” vraagt moeder.

Huib durft niet ja te zeggen. „Hij schreef het toch,” antwoordt hij.

Op een nacht wordt Huib wakker. Hoor, wat is dat?

Moeder huilt, moeder gilt.

Huib springt z'n bed uit en loopt naar het trapgat. Neeltje komt ook uit haar kamertje. Samen staan ze op hun blote voeten bij de trap.

Vader probeert moeder te kalmeren, maar het helpt niet.

„Ik heb 'm gezien,” snikt moeder. „Ik heb 'm gezien. Het was verschrikkelijk koud. Hij droeg planken op zijn schouder. Ze maakten een brug over een rivier. Er dreven schotsen in het water. Hij stond er tot z'n middel in. Hij timmerde en zaagde. Toen kwamen er mannen aan op paarden. Zij hadden beremut-sen op en lange jassen aan. En ze zwaaiden met hun sabels. En toen was Berend weg.”

„Je hebt gedroomd,” zegt vader sussend.

„Nee, nee, ik heb het gezien.” Moeder huilt erbarmelijk.

De kinderen aan de trap rillen.

Vader praat rustig tegen moeder. Eindelijk bedaart haar huilen. Neeltje en Huib kruipen weer ieder in hun bedstee, huiverend van bangheid, bibberend van kou.

's Morgens komen de kinderen beneden. Zij kijken tersluiks naar moeder. Die praat nergens over. Vader ook niet. Ze denken stellig dat de kinderen niet hebben gemerkt wat er 's nachts is gebeurd. Moeder huilt nu niet. Ze is wel erg bleek en heeft vreemde kringen om de ogen. En die ogen zijn verdrietig. Vader is erg stil.

Huib speelt met Castor. Hij gooit telkens een stokje zo vèr hij het gooien kan. De hond stuift het achterna, grijpt het en brengt het weer terug bij zijn jonge baasje. Castor krijgt niet genoeg van het spelletje.

Huib wel. Hij wilde eigenlijk naar binnen gaan, maar hij durft niet goed. Moeder is alleen thuis. Vader is een boodschap doen en Neeltje is naar de breischool. En moeder is zo erg verdrietig na vannacht. Huib ziet er tegenop met haar alleen te zijn. Daarom blijft hij met Castor spelen in de kou.

Er komt een man de werf op. Hij draagt een tas over de schouder. Het is de post.

Huib kijkt niet meer naar Castor, hoewel die op gaat zitten om hem het stokje te apporteren. Hij loopt de postbode vlug tegemoet. „Een brief?” vraagt hij.

„Een brief uit Rusland,” zegt de man en haalt een dikke enveloppe uit zijn tas.

Huib rent naar binnen. „Moeder, een brief van Berend!”

De vracht is duur. De brief komt helemaal uit Moskou. Maar moeder heeft er een potje voor, dat ze totaal leegschudt. Met bevende handen neemt zij de brief aan.

Daar komt vader aan per roeiboot.

„Een brief van Berend!” roept Huib hem tegemoet.

En Neeltje komt uit de breischool. „Een brief van Berend!” roept Huib naar haar.

Ze lezen hem met z'n vieren.

... We zijn er! Gisteren zijn we in Moskou aangekomen. Vanmorgen zijn we langs het Kremlin gemarcheerd. Het is op een groot plein. Achter hoge muren staan prachtige paleizen en kerken. Die kerken hebben torens als uien. Sommige zijn met zuiver goud beslagen. Ze schitterden vanmorgen in de zon.

Er ligt veel sneeuw en het vriest dat het kraakt, maar we hebben er nu geen last meer van. Onze compagnie is ingekwartierd in een groot houten huis. Een hoveling van de tsaar heeft hier gewoond. De ramen zijn klein; het is gauw donker in de kamers. Maar ik schrijf deze brief bij helder licht. We hebben namelijk een kist vol vetkaarsen gevonden en daarvan wel honderd aangestoken. Het is in huis ook lekker warm. Er staat een grote stenen kachel, zo groot als een bakkersoven. Ik zit op een bank met mijn rug naar de kachel, fijn. De Russen slapen boven op hun kachels. Wij doen het nu nog niet. Maar als het èrg koud wordt misschien wel.

We zijn dolblij dat we in Moskou zijn. De laatste weken was het buiten bar. Overdag zwaar ploeteren door de sneeuw en 's nachts verkleumen van de kou. De Russen maakten het ons ook lastig. Bij Smolensk is hard gevochten. Wij, pontonniers, bleven buiten schot, maar een van de Hollandse regimenten heeft zware verliezen geleden. Het Grote Leger won de slag. Daarna is er geen grote veldslag meer geweest. Maar sinds we moeite hadden om vooruit te komen door een zwaar pak sneeuw, vielen de kozakken telkens aan. Het waren speldeprikken. Ze gingen er van door zodra wij hen aanvielen. Op hun vlugge paardjes doken ze echter telkens plotseling weer op.

Gelukkig is nu alle leed geleden. Wij zullen de winter in Moskou blijven. Wel, we hebben het hier best. Een warme stal en bovendien goed voer.

Geloof u nu eindelijk, moeder, dat u helemaal geen zorg be-

hoeft te hebben over mij? En, vader, ziet u nu in dat de keizer onoverwinnelijk is? Hij is ook een beste, vriendelijke man. Toen we op mars waren, kwam hij 's avonds dikwijls bij ons zitten. En vanmiddag heeft hij ons, Hollanders, toegesproken. „Mijn brave, dappere kinderen,” noemde hij ons. Hij is een groot generaal . . .

Moeder is geweldig blij met deze brief. Zij is nu al haar angst en onrust kwijt. Ze vindt dat Berend grote avonturen heeft beleefd.

Vader zegt: „Het valt me mee dat ze er zijn.” In moeders bijzijn zegt hij verder niets en Huib vraagt niets.

Even later, als vader in de schuur brandhout hakt, gaat Huib naar hem toe.

„Nou hebt u het gelezen, vader. Ze zijn in Moskou.”

„Ze zijn in Moskou *aangekomen*,” zegt vader. „Ik betwijfel of de Russen hen er zullen laten.”

Huib vindt zijn vader koppig. Die heeft zich nu eenmaal in het hoofd gezet dat de tocht van het Grote Leger moet mislukken. Maar de mars naar Moskou is geslaagd. Het Grote Leger zit in een stad met muren en poorten. Geen macht ter wereld kan het daaruit verdrijven. Nee, vader heeft het mis. Toen de keizer Wenen had veroverd, had hij het van Oostenrijk gewonnen. Toen hij in Berlijn was, was de oorlog tegen Pruisen uit. Nu hij met zijn leger Moskou binnengetrokken is, heeft hij Rusland verslagen. En Berend is gezond. Moeders nare droom is helemaal niet uitgekomen en vaders sombere voorspelling ook niet.

5. Bericht uit Rusland

Ei, wat een ophoop op het Spui! De hele straat is vol met volk. Een grote drom verdringt zich voor de winkel van de courantier. Van een stoepenbank van de overkant kunnen Huib en Neeltje over de hoofden van de mensen heen zien dat er een vel papier voor het raam hangt. Huib kan niet lezen wat erop staat, daarvoor is hij er te ver af. Maar het moet wel heel belangrijk nieuws zijn, anders zouden niet zoveel mensen zo hun best doen er dichtbij te komen.

Hoor, wat de mensen praten! . . . De stad in brand en het zijn allemaal houten huizen . . . Het vriest daarginds dat het kraakt . . . De sneeuw ligt er wel twee voet hoog . . . Wat zal er van die arme jongens worden . . . ?

Sommige mensen grinniken. . . De arend hangt . . . Hij heeft zijn kop in een strop gestoken en komt er nooit weer uit . . . Ha, ha . . . nu wordt het onze beurt . . .

Wat betekent dat allemaal? vraagt Huib zich af. Hard vriezen en een dik pak sneeuw . . . dat kan Rusland zijn. Een stad met allemaal houten huizen. Dat is Moskou niet. Berend schreef over het Kremlin: hoge muren, grote kerken en paleizen. Die zijn natuurlijk allemaal van steen. Hoewel . . . het huis waar hij was ingekwartierd was van hout, heeft hij geschreven. De arend hangt . . . Vaak noemen ze Napoleon de arend, naar de

adelaar die hij in zijn wapen voert. Zou het dan toch . . . ? Maar het Grote Leger heeft de veldtocht toch gewonnen . . .

„Kom Neeltje, we moeten lezen wat daar staat.”

„We komen er nooit door,” zegt Neeltje.

De menigte voor de winkel van de courantier is wel tien rijen dik. Grote mannen dringen vergeefs om naar voren te komen. Hoe zullen een paar kinderen het dan kunnen?

„O, het gaat best,” meent Huib.

Hij springt van de stoepenbank en wringt zich als een aal tussen de mannen door. Een deftig heerschap — vast een oud-regent — wordt boos wanneer hij langs hem glipt. „Hé ventje!” Maar Huib is al buiten zijn bereik.

Daar staat een man, wijdbeens. Huib duikt. Het is een pikbroek, ziet hij. De zeeman wil hem tussen z'n knieën knijpen, maar Huib is hem te glad af.

Iemand staat driftig te gebaren. „De arend is geplukt!” Huib floept onder zijn opgeheven armen door.

Nu staat hij achter een brede rug. Aan een leren mouwvest ruikt Huib de geur van een geschroeiide paardehoef. Het moet een hoefsmid zijn. Daar niet langs. De smid heeft veel te harde knuisten.

Wacht, daar staat kleermaker Snijder, een klein en spichtig manneke. Langs hem heen zal de beste weg zijn. Hup! Huib duwt de kleermaker op zij.

„Hei, hei, wat moet dat! Jij kwajongen!”

Eer het snijdertje hem bij de kraag heeft, is Huib al weggeglipt en nu staat hij vooraan tussen een rij grote mannen in. Het stuk papier hangt hoog, maar hij heeft scherpe ogen.

Negenentwintigste communiqué de la Grande Armée, staat erboven. Het negenentwintigste bericht van het Grote Leger, betekent dat.

. . . De Russen hebben Moskou in brand gestoken. Uit wanhoop en woede hebben zij hun hoofdstad aan de vlammen prijsgegeven. Het Grote Leger heeft de stad verlaten. De terugtocht naar het vaderland verloopt in goede orde. Alle aanvallen van de vijand worden afgeslagen. De keizer verkeert in blakende gezondheid . . .

Het duizelt Huib onder het lezen.

Vader krijgt dus toch gelijk. Napoleon is in de val gelopen.

„Hei ventje, maak eens ruimte . . . ! Ah, ben jij die kwajongen, die mij straks . . . Wacht, ik zal je . . .”

Het is het heerschap, de deftige oud-regent, langs wie Huib zo pas is heen geglipt. Aalvlug duikt hij weg. Maar daar staat de smid met zijn vuisten als mokers. Huib rilt en beeft. Gelukkig ziet de smid hem over het hoofd.

„Au, m'n tenen!”

Het is de kleermaker, die hij zoëven op zij geduwd heeft. Nu trapt hij hem op z'n tenen. Weg, weg. Huib slipt langs hem heen naar achteren.

Hij loopt tegen een dikke bakker en een grote slager aan; de een ruikt naar gebak en zoetigheid, de ander naar bloed. Huib kan niet verder. Hij zit klem.

Hoor, de mannen praten luid.

„Goddank, de oude tijden keren terug.” Dat is de regent.

„Jongens, we kunnen eindelijk weer het zeegat uit.” Dat is de pikbroek.

„De arend hangt, hoera!” Dat is de smid. Hoe durft hij? Als een verklikker van de Fransen dat hoort!

Huib ziet een gaatje. Hij glipt erdoor. Nu hij uit het ergste gedrang is, gaat het gemakkelijker dan straks. Wie hem doorlaat, kan zelf een rukje naar voren schuiven.

Neeltje is blijven wachten bij de stoepenbank. „Wat is er aan de hand?” vraagt ze. Ze is nog helemaal niet wijzer geworden uit het gepraat van de mannen.

„Moskou in brand. Het Grote Leger op de vlucht. De arend hangt,” praat Huib de mannen na.

„En Berend?” vraagt Neeltje angstig.

„Berend?” Aan zijn broer heeft hij nog niet gedacht.

„Ja, Berend in sneeuw en ijs in het open veld. Het is verschrikkelijk!” zegt Neeltje. Ze weet heel goed wat vader daarvan heeft gezegd.

Huib staat beduusd. Bij het lezen van het bericht was hij eerst stomverbaasd. Hoe was het mogelijk dat de keizer voor de Russen wijken moest? Toen hij de mannen hoorde zeggen: „De oude tijden terug . . . De zee weer open . . . De arend hangt . . .,” werd hij blij. Dit zou vader naar de zin zijn. Maar Neeltje denkt direct aan Berend. Moeder natuurlijk ook. Die zal nu wel heel

erg verdrietig zijn. „Tja, Berend zal het nu niet lekker hebben,” antwoordt hij eindelijk.

„Vertel het moeder maar voorzichtig,” raadt Neeltje aan.

De Van der Werfs zijn trouwe kerkgangers. Geen zondag zullen ze overslaan om naar de Oosterkerk te gaan. Huib zit altijd naast zijn vader in een hoge bank op zij van de preekstoel. Neeltje met haar moeder zitten op de stoelen van het vrouwenvak in het midden. Huib moet gaan staan als hij zijn moeder en zijn zusje zien wil, zo hoog is de bank.

Huib heeft vaak gemerkt dat vader zich ergerde in de kerk en hij weet best waarom. De dominee verzuimt nooit te bidden voor de keizer. Napoleon wil dat er in alle kerken van zijn rijk iedere zondag voor hem wordt gebeden. Wanneer een dominee het zou verzuimen, kreeg hij op maandag prompt een briefje thuis en als hij het nog eens vergat, zou de Franse politie hem halen.

Goed, als Napoleon dat wil. Hij is ten slotte keizer. Maar waarom bidt de dominee nooit voor het Oranjehuis? Waarom nooit voor de bevrijding? Dat vindt vader erg.

Er zijn overal verklikkers. Op straat, op de kantoren en in de pakhuizen, in de trekschuit en de diligence. Ook in de kerken. Maar vader vindt dat een dominee zich daaraan niet storen mag. Hij is toch dienaar van de Heer! Hij mag zich niet de mond laten snoeren door een tiran. Vroeger was dat anders. In de Spaanse tijd hebben de predikanten gebeden voor de prins, al stond daar de dood op. Nu likken zij de hielen van die hen trapt. Want Napoleon eist wel dat de predikanten en priesters voor hem zullen bidden, maar hij houdt hun traktementen in.

Vandaag is het de eerste zondag nadat het negenentwintigste legerbericht in Amsterdam bekend geworden is.

De dominee bidt voor de soldaten, die thans door Rusland zwer-
ven. „Bewaar ze in de bittere koude. Breng onze zonen veilig
uit die witte hel naar huis . . .” Het is doodstil in de kerk. „Ver-
brijzel, God, ons juk . . .” Even gaat er een schok door de kerk.
Dan wordt het nòg stiller. „Breng het Oranjehuis, dat ons zo
lang wijs en met zachtheid heeft geregeerd, uit zijn ballingschap
in het vaderland terug . . .” Ademloos bidt de gemeente mee. Na
het gebed gaat er een gemompel door de kerk. Zo'n taal is er
sedert de Fransen in het land gekomen zijn van de preekstoel
niet gehoord.

„Eindelijk,” zegt vader Van der Werf voor zich heen, „eindelijk
krijgt hij moed.”

Huib staat op zijn tenen in de bank en kijkt naar moeder in het
vrouwenvak. Die heeft de ogen nog gesloten. Haar lippen be-
wegen. Zij bidt voor Berend. Moeder tobt dag en nacht over haar
oudste zoon. Voor iets anders heeft zij oor noch oog.

Huib is ook ongerust over Berend en vader heeft zorg om hem.
Maar vader heeft ook oog voor de andere kant. Napoleons ne-
derlaag in Rusland betekent dat er uitzicht komt op de bevrijding
van het vaderland.

Deez' ellenden gaan volenden,
En verbrijzeld wordt het juk . . .

heeft Bilderdijk gezongen. De jongens op straat zingen een spot-
liedje:

De arend is geplukt,
Zijn veren zijn gevlogen . . .

En de dominee bidt voor het Oranjehuis.

Er komt bij Van der Werf geen krant in huis. Toen het enige nieuwsblad dat nog in Amsterdam verschijnen mocht, half in het Frans en half in het Nederlands gedrukt werd, liep de emmer over en heeft Van der Werf het abonnement opgezegd. Er stond toch al lang niets van belang in. Alleen wat de Fransen erin wilden hebben. Verdraaide waarheden en vooral de meest bombastische loftuizingen op Napoleon, waar Van der Werf van walgde.

Wat er in de wereld te koop is, lees je niet in de krant, maar in pamfletten. Niemand weet wie deze schrijft. Niemand weet, waar ze gedrukt worden. De Fransen hebben ze verboden. Met zware straffen bedreigen ze de schrijvers en de drukkers. Het helpt hun niets. Telkens dwarrelen er weer pamfletten door de stad. Na de nederlaag in Rusland verschijnen er veel meer dan daarvoor.

Eén pamflet vertelt hoe Napoleon te Parijs is aangekomen. Toen hij zijn paleis wilde binnengaan, weigerde de schildwacht hem de toegang. Die man in een oude soldatenjas en vuile laarzen, krom en gebogen, ziek en uitgeput, dat was de keizer niet. Hij hield hem tegen. Er kwam een generaal aan te pas, die de keizer heel goed kende. Ook die had moeite in de berooide man Napoleon te herkennen. Maar het was hem wel.

Van der Werf heeft helemaal geen medelijden met de zieke keizer. Dat is nu de man die met zijn soldaten om het kampvuur zat. Die hen zijn kinderen noemde. Jawel, toen hij ze aan moest vuren om voor hem te vechten, was hij vriendelijk voor hen. Maar nu zijn soldaten in de knoei geraakt zijn, heeft hij ze in de steek gelaten.

Er komen ook pamfletten die vertellen hoe het Grote Leger het maakt na de vlucht uit Moskou. Zodra de brand de Fransen uit de stad dreef, vielen de Russen hen aan. Verkleumd van kou

konden zij nauwelijks weerstand bieden. Er zijn verschrikkelijke slachtingen aangericht.

Van der Werf leest een pamflet voor. Het gaat over het oversteken van een rivier. De brug was vernield en de Russen vielen het Grote Leger aan. Hollandse pontonniers hebben toen een nieuwe brug geslagen. Het ging heel moeilijk. Ze stonden tot de borst, soms tot de schouders in het ijskoude water om de palen te stellen. Er was ijsgang. Schotsen, door de stroom meegevoerd, stieten de mannen in de rug. Verscheidenen verdronken . . .

Als vader Van der Werf zover gelezen heeft, geeft moeder een gil. „Zó was het!” roept ze uit. „Zó heb ik het gezien. Berend in het water. Ijs. De Russen in de aanval. Berend is dood.”

„Och kom,” zegt vader. „Dat was een droom van jou.”

„Wanneer is het gebeurd?” vraagt moeder scherp. „Staat er geen datum bij?”

Vader leest het pamflet door. „Het was zeventien november.”

„Dat was de dag,” zegt moeder. „Toen heb ik het gezien. Ik heb het precies onthouden.” Ze barst in snikken uit.

Huib kijkt ontzet naar zijn moeder. Hoe kon zij zien wat op een afstand van veel meer dan duizend mijl gebeurd is?

Moeder huilt wanhopig, haar hoofd op tafel. Vader streelt zacht haar haar. Neeltje bet haar polsen met een natte doek. Huib staat er verlegen bij. Wat kan een jongen doen als zijn moeder er zo ellendig aan toe is?

6. Douaniers

Huib is van school. Meester Schrijver heeft hem alles geleerd wat hij hem leren kan: lezen, schrijven en rekenen.

Huib schrijft netjes, de ophalen dun, de neerhalen dik en hoofdletters met krullen. Het rekenen is gemakkelijker geworden dan vroeger, tenminste het rekenen met geld. Vroeger had je drie kolommen op te tellen, een voor duiten, een voor stuivers, een voor guldens. Acht duiten waren een stuiver, twintig stuivers een gulden. Nu gaat het veel eenvoudiger in centen en guldens.

Vader vindt dat de Fransen dat toch wel goed hebben gedaan. Zoals ook met de maten. Vroeger had je Amsterdamse, Rijnlandse, Engelse en nog veel meer duimen, voeten en roeden, en ze verschilden allemaal in lengte. Nu is er de meter.

Vader wil ook wel erkennen dat de Fransen meer goede dingen hebben gebracht. Vroeger hadden alleen de deftige mensen achternamen. Eenvoudige mensen voegden bij hun eigen naam de naam van hun vader. Vader noemde zich zelf Lubbert Huibertszoon en Huib zou Huibert Lubbertszoon geworden zijn. Maar de Fransen zeiden: Dat is niet uit elkaar te houden. Iedereen moet een vaste achternaam hebben en die moet worden ingeschreven op het stadhuis. Toen had vader als achternaam Van der Werf gekozen, omdat hij op de werf woonde. En van de knechts, die in de goede tijd nog op de werf van vader werkten,

liet de een zich Bijl noemen en de ander Hamer en een derde Teerbol, naar het gereedschap waarmee zij meestal werkten. En de bakker liet zich Bakker noemen en de smid Smit. En de schoolmeester Schrijver, omdat hij heel mooi kon schrijven.

Het enige wat Huib op school *niet* goed heeft geleerd, is Frans. Het moest. Napoleon had het bevolen. Alle kinderen in Nederland, in Duitsland, in Italië, in alle landen waar hij over regeerde, moesten naast hun moedertaal Frans leren. Meester Schrijver heeft hun het Franse volkslied geleerd: Allons enfants de la patrie . . . Voorwaarts kinderen van het vaderland. Daar kon hij niet omheen. De kinderen moesten het zingen, toen de keizer in Amsterdam kwam. Maar verder heeft hij er niet veel van gemaakt. De ouders vonden het goed; zij hielden niet van Frans. Wat hun betrof, behoefden hun kinderen het niet te leren. En vader Van der Werf vond het héél goed. Zijn zoon mócht de taal van de tiran niet leren.

Huib is dus van school en nu bij vader in de leer. Er worden nog geen nieuwe schepen op de werf gebouwd, maar af en toe komt er een schip voor reparatie. Hij leert hout af te schrijven en te zagen; hij leert hoe hij een mast schoon schrapen en een scheepshuid breeuwen moet.

Hij en zijn vader doen echter ook wel eens wat anders.

Deze avond is er een schip voor de werf gekomen. Het kwam aanvaren van de Zuiderzee. Met volle zeilen stevende het over het IJ, terwijl de duisternis al viel. Huib kon nog net het touw onderscheiden dat een schippersknecht hem toewierp. Toen de tjalk vastlag, was het donker.

Morgen zullen zij het schip op de helling trekken om de huid schoon te schrapen en daarna te breeuwen en te teren. Maar nu reeds wordt er hard gewerkt in het donker. De schipper en zijn beide knechts en vader halen zakken uit het schip en dragen die

naar de schuur. Intussen staat Huib op de uitkijk. Niet één kan beter op uitkijk staan dan Huib, omdat niet één zulke scherpe ogen heeft. „Katteogen heeft die jongen,” zegt vader.

Huib tuurt over het IJ of er misschien een roeiboot aankomt. Hij tuurt ook het pad af dat naar de werfpoort leidt of er van die kant mensen komen. Wanneer er onraad is, van welke kant ook, moet hij zachtjes fluiten.

De mannen werken in de duisternis. Alleen diep in het ruim van het schip brandt flauw een lampje. Ook in de schuur brandt licht, maar de ramen zijn zorgvuldig afgedekt met zakken. De mannen dragen heel veel zakken naar de schuur, zij gunnen zich geen tijd om te rusten. Het werk duurt uren. En steeds staat Huib op de uitkijk.

Dan opeens fluit hij. Een dun geluidje, maar de mannen horen het. De tuitlamp in het ruim van het schip gaat ogenblikkelijk uit. De deur van de schuur gaat dicht. Vader komt vlug naar Huib toe. „Waar heb je ze gezien?”

Huib wijst naar het IJ. „Een roeiboot, ginds.”

Vader ziet niets in het donker. Maar de schipper, die ook scherpe ogen heeft, zegt: „Ja daar komt een roeiboot aan. Die heb je mooi op tijd ontdekt, Huib.”

De mannen in de schuur werken haastig. Intussen houdt Huib de roeiboot in het oog. Ze komt recht op de werf af.

„’t Wordt tijd!” waarschuwt hij bij de schuurdeur.

„Ja, ja, we zijn zó klaar,” zegt vader. En even later: „Castor, pas op de spullen.”

De hond gromt zachtjes.

Voordat de roeiboot aan wal schiet, zijn de mannen in de woning van de werfbaas. Ze zitten bij de haard en moeder schenkt voor ieder een glas melk in. Het is flauwe kost, maar op dit ogenblik zou zij vast geen koffie schenken, zelfs als zij ze had.

Huib staat weer op de uitkijk, nu in de donkere keuken voor het raam. Hij kan precies zien wat de mannen in de roeiboet doen; ze hebben namelijk een toorts ontstoken. Ze leggen aan en stappen uit. Het zijn de gasten die je kon verwachten. Ze hebben groene jassen aan en zwarte steken op; het zijn Franse douaniers. Ze klimmen aan boord van de tjalk en dalen af in het ruim.

Huib op zijn wachtpost beeft van spanning.

Vader heeft wel gezegd dat hij mooi op tijd gewaarschuwd heeft, maar zou alles uit het schip zijn?

Daar komen de douaniers weer uit het ruim. Ze gaan de werf op. Naar de schuur? Nee, naar de woning.

„Daar komen ze!” waarschuwt Huib binnen.

„Laat ze komen,” zegt vader rustig.

Er wordt luid op de deur geklopt.

Vader gaat naar voren. „Hei, hei, kan het niet wat kalmer,” moppert hij.

„Ouvrez!” schreeuwt iemand buiten.

Vader kent wel zoveel Frans, dat hij weet wat „ouvrez” betekent: opendoen. Maar hij vraagt: „Wat zeg je?”

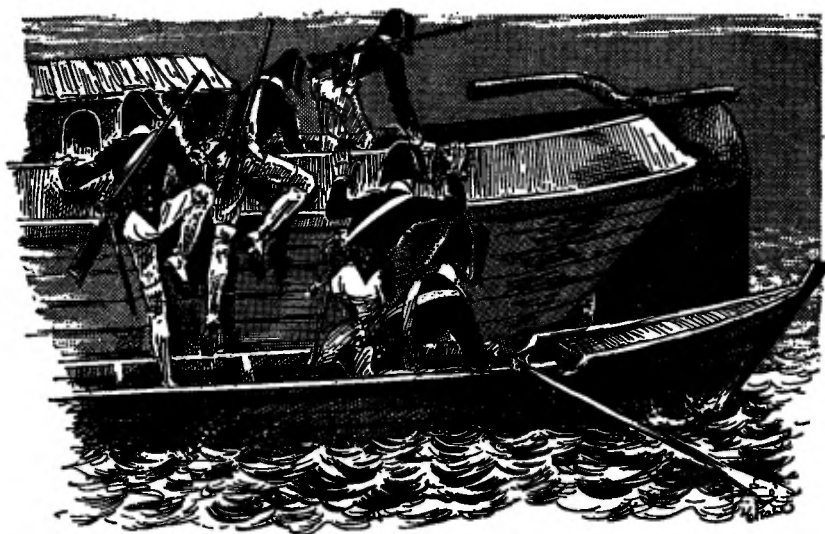
„Ouvrez! Ouvrez!” roept de stem weer en er dreunen kolfslagen tegen de deur.

„Wou je d'r in? Zeg dat dan en maak niet zo'n kabaal.” Vader draait het slot los en schuift de grendels weg.

De Fransen dringen binnen. Huib zit naast Neeltje in een hoek, ieder op een krukje. Zij zitten in het donker. De olielamp, die op de tafel staat, beschijnt slechts een kleine kring.

De douaniers treden in het licht. Op hun groene jassen glimmen koperen knopen. Ze hebben een sabel op zij en een geweer aan de schouder. Ze herkennen de schipper en zijn beide knechts aan hun kledij.

„Aha, de smokkelaars!”

Smokkelaars en smokkelen behoren tot de weinige Nederlandse woorden die de douaniers kennen, omdat zij met smokkelarij zoveel te maken hebben.

De schipper haalt de schouders op. Als de douanier hem uit wil schelden, moet hij dat maar weten.

De chef van de douaniers vraagt waarom de tjalk, uit zee komend, niet afgemeerd is bij een van de douanehuisjes.

„Mijn schip moet op de helling,” antwoordt hij.

Of de Fransman het verstaat?

„Geen „café” aan boord?”

„Dat weet jij evengoed als ik,” zegt de schipper. „Je hebt mijn schuit immers doorzocht.”

De douanier verstaat hem dit keer stellig niet. Hij herhaalt zijn vraag.

En dan schudt de schipper maar van nee. Geen koffie.

„Ook geen „tabac”, geen „thé”, geen „chocolat”?”

Nee, ook geen tabak, thee of chocolade. En evenmin rijst, peper, muskaat of andere smokkelwaar.

„Wij komen uit Friesland,” voegt de schipper eraan toe. „Dus hebben wij met de douane niets te maken.”

De Fransman is het daarmee oneens. De Franse wetboeken schrijven voor dat van al hetgeen van overzee wordt ingevoerd, belasting moet worden betaald. Friesland ligt overzee. Dus . . . Hij vraagt nog eens: „Geen „tabac”, geen „thé”, geen „chocolat”?”

„Nee,” zegt de schipper. „Die dingen worden in Friesland niet verbouwd.”

De Fransman richt zich tot vader Van der Werf. „Wij willen je „magasin” zien, baas.”

Huib schrikt. Met „magasin” bedoelt hij de schuur en daar ligt alles opgestapeld wat de mannen uit het schip aan wal gedragen hebben. Het is niet weinig.

Vader staat rustig op. „Als jullie daar zo graag eens willen kijken, goed. Ga maar mee.”

Huib heeft van spanning. Nu wordt alles ontdekt. En waar moeten de arme mensen dan van leven? Wat moet moeder nu op tafel brengen?

„Pas op de hond,” waarschuwt vader bij het naar buiten gaan.

„Ja, op de „chien”. Hij kan gevaarlijk zijn, vooral bij donker.”

Wat is dat nu? Castor gevaarlijk als vader erbij is? Hij gehoorzaamt vader altijd.

„Pas op,” zegt vader nog eens luid, als hij de sleutel in het slot van de schuurdeur steekt. „Castor bijt! Castor bijt!” Met de laatste woorden hitst hij de hond evenveel op, als hij de Fransen waarschuwt.

Castor springt aan de binnenkant tegen de schuurdeur op, grommend en blaffend.

„Geen „café”, geen „thé”, „tabac” of „chocolat”?” vraagt de Fransman nog eens.

„Beslist niet!” antwoordt vader Van der Werf. „Castor!” Weer klinkt het meer hitsend dan bestraffend. De hond gromt grimmiger, blaft luider en springt hoger tegen de schuurdeur op.

„Laat maar,” beduidt de Fransman. „Laat de deur maar op slot. Het is genoeg.”

De douaniers gaan weg. Huib ziet hun steken in het bootje duiken. De jol wordt opgeslokt door de duisternis van het IJ.

Vader komt lachend de kamer binnen. Hij wrijft zijn handen van genoegen. „Dat is best gegaan. Die goeie Castor heeft fijn meegespeeld.”

De schippers hebben eveneens plezier. En Huib en Neeltje ook. Moeder vergeet zelfs voor een ogenblik haar zorgen om haar oudste zoon.

Die douaniers! Zij hebben ze mooi bij de neus genomen. Er is heus geen tabak, chocola, koffie of thee. Aan boord niet, in huis niet, in de schuur ook niet. Er is helemaal niets uit het buitenland gesmokkeld. De schipper heeft eenvoudig aardappelen uit Friesland gehaald en de mannen hebben deze in de schuur gedragen. In Amsterdam is groot gebrek aan aardappelen, in Friesland weten de boeren er geen raad mee.

De Franse bureaucraten dragen de schuld. In hun wetboeken staat dat er belasting betaald moet worden voor alles wat van overzee wordt ingevoerd. Wanneer je al zegt dat „overzee” Engeland is en Amerika en Indië, en dat Friesland bij Nederland behoort en dat de Zuiderzee maar een binnenzeetje is, dan helpt dat niets. In de wetboeken van de douaniers staat „overzee” en de schepen uit Friesland komen over zee in Amsterdam. Dus moeten er in Harlingen een boel papieren worden ingevuld, wat weken, soms wel maanden duurt, en in Amsterdam moeten

hoge invoerrechten worden betaald, waardoor de aardappelen helemaal onbetaalbaar worden voor de arme mensen.

De schipper en zijn knechts hebben de aardappelen in een klein Fries haventje ingeladen. Daar waren geen douaniers. En ze hebben ze uitgeladen op de werf. Daar waren op dat ogenblik ook geen douaniers.

En nu zijn de groenjassen weer weg. Ze hebben lekker niets gevonden.

Vader en de schipper met zijn knechts gaan weer aan het werk. De aardappels moeten nu uit de schuur in dekschuiten geladen worden en daarmee naar de kelders van de groentehandelaars gebracht, die aan de kleine grachten wonen. Niet *alle* aardappelen gaan daarheen. Er blijven er ook in de schuur, niet alleen voor de Van der Werfs, maar ook voor de gezinnen van Bijl, Hamer en Teerbol, die vroeger op de werf hebben gewerkt, maar die nu werkloos zijn en het arm hebben. Neeltje zal er mandjes aardappelen heen brengen.

Dat komt morgen. Eerst naar bed. Het is al veel te laat geworden. Huib hoeft niet meer op de uitkijk te staan. De douaniers komen vast niet terug nadat zij hun neus gestoten hebben.

Het was een fijne avond, vindt Huib, vol avontuur.

7. De verloren zoon

Er komt weer leven op de Amsterdamse werven, die jaren achtereen leeg en stil zijn geweest. Nee, de zee is nog niet open. Er kan nog niet gevaren worden naar Engeland, Amerika en de Oost. Maar de Amsterdamse reders hebben moed gekregen, toen Napoleon in Rusland de moed verloor. Het Franse keizerrijk zal deze nederlaag niet overleven, menen zij. Straks gaan de Fransen weg uit Nederland en dan gaat de zee weer open. En als het zover is, moeten er schepen zijn om het zeegat uit te varen. Daarom hebben de reders bestellingen geplaatst op nieuwe schepen. Op de grote werven worden de kielen gelegd voor Oostinjevaarders. Van der Werf heeft een bestelling gekregen op twee koffen voor de vaart op de Oostzee.

De scheepstimmerlieden Bijl, Boor, Hamer en Teerbol, die vroeger op zijn werf gewerkt hebben, zijn weer aangenomen na lange jaren van werkloosheid. En naast Huib zijn er nog drie jongens op de werf, als handlangers en om het vak te leren. Lustig slaan de dissels in het hout en klinken de hamers op de koperen spijkers. Bij het uitstrijken van de bruine teer fluiten Teerbol en de jongens een vrolijk deuntje. Het is fijn weer te mogen werken nadat er zó lang geen werk is geweest.

De nieuwe schepen groeien op de werven. Straks worden ze aan de kaden volgeladen en daarna zeilen ze uit over de wijde zeeën

om hun lading weg te brengen naar verre landen en daar nieuwe lading vandaan te halen. Amsterdam wordt Amsterdam weer! Dat hopen en verwachten de Amsterdammers.

Er mag dan op de werf weer drukte zijn, moeder Van der Werf treurt om haar oudste zoon.

Na zijn opgewekte brief uit Moskou is er nog altijd geen bericht van hem gekomen.

Wel brengen de pamfletten ellendig nieuws omtrent de Nederlandse troepen die bij het Grote Leger waren ingedeeld. Twee Hollandse regimenten hebben bij de Berezina gevochten tegen de Russen, terwijl de Fransen over de brug trokken, door de pontonniers geslagen. Slechts achttien mannen hebben het overleefd. Van de bruggenbouwers bleven alleen de kapitein, een sergeant en zes soldaten over.

Bij dit laatste bericht verloor moeder Van der Werf het laatste sprankje hoop. Zij kon niet geloven dat Berend een van de zes overlevenden zou zijn.

Enkelingen zijn uit Rusland in het vaderland teruggekeerd. Ook in Amsterdam een paar van de honderden die het jaar ervoor vertrokken zijn. Van der Werf heeft hun gevraagd of ze iets van Berend wisten. Nee, niemand heeft hem gezien na de slachting aan de Berezina.

Toen werd ook bij vader Van der Werf de hoop geblust. Het was dus toch gegaan zoals moeder het had gezien in de nacht van zeventien november. Berend in de Berezina, tussen ijsschotsen, beschoten door kozakken en verdronken.

Op een middag is Huib aan het werk hoog in de mast van een van de Oostlandvaarders, terwijl Bijl, Boor en een van de jongens beneden op het dek doende zijn. Ze zijn nu bezig het schip

op te tuigen. Huib werkt tussen een wirwar van touwen, die moeten dienen om de mast te schragen en om straks de zeilen ermee op te hijsen.

Daar komt een man de werf op. Hij loopt op een schoen en een slof en draagt vodden aan zijn lijf. Het is vast een bedelaar. Het krioelt van bedelaars in Amsterdam. Castor zal hem wel weg-jagen. Daar is de hond op afgericht, om bedelaars, landlopers en ander gespuis van de werf te houden. Als hij op hen afstuift, grommend, met opgetrokken lippen en opstaande nekharen, gaat het onguere volk gauw aan de haal. Daar springt de hond al uit zijn hok en rent op de kerel toe, luid blaffend. Maar deze keer is het geen grommend, dreigend blaffen. Castor blaft blij en vrolijk, zoals hij ook doet als vader thuiskomt, wanneer die eens een paar dagen is weg geweest. Hij rent uitgelaten op de bede-

laar toe, springt opgetogen tegen hem op en likt zijn handen en zijn wangen. De hond is dol van blijdschap.

En die man is niet bang voor Castor. Hij streelt zijn kop en klopt hem op de nek.

Huib kijkt met grote ogen uit de masttop toe. Die „bedelaar” is geen bedelaar. Het is een goede bekende van de hond. Het is . . . Roets! Huib laat zich zakken uit de mast. Het gaat zó hard, dat zijn broek stuk schaافت en zijn handen gloeien gaan. Hij let er amper op. Gezwind springt hij van het dek op de wal en snel steekt hij de werf over. Toch is hij niet het eerst bij zijn broer. Moeder heeft haar oudste zoon door het keukenraam gezien en is hem tegemoet gevlogen. En nu sluit ze hem in haar armen. „Berend, jongen, ben jij het werkelijk? Ben jij levend uit die hel gekomen? Ja, ja, je bent het! Je bent weer thuis, jongen, weer thuis! Goddank . . . !”

Haar jubel breekt af. Berend zakt in elkaar. Uit haar armen glijdt hij op de grond.

Castor jankt zachtjes. Huib staat er als versteend bij.

Vader en enkele knechts schieten toe en dragen Berend naar binnen. Moeder houdt zijn hand. Huib ziet het gezicht van zijn broer. Het is erg ingevallen en doodsbleek. De ogen zijn gesloten. Hoe is dit mogelijk? vraagt Huib zich af. Berend heeft een reis van zoveel duizend mijl door sneeuw en ijs en onder het vuur der Russen kunnen maken. En nu hij thuis is . . .

„Ga dadelijk naar de dokter, Huib,” zegt vader, „en vraag hem of hij onmiddellijk wil komen.”

Huib vliegt weg. Buiten adem belt hij aan bij het doktershuis aan de Kadijk. Hijgend doet hij zijn boodschap aan de dienstbode, die hem opendoet. „Ja . . . het is . . . bij . . . bij . . . Van der Werf. Of . . . de dokter . . . dadelijk . . . komen wil.”

„De dokter is niet thuis,” zegt het meisje.

Maar als Huib de hoge stoep van het doktershuis afdaalt, houdt het dokterskoetsje er juist voor stil.

„Wie is er ziek?” vraagt de dokter.

„Mijn broer. . . Berend . . . uit Rusland . . . thuisgekomen,” hijgt Huib.

„Koetsier, onmiddellijk naar de werf,” beveelt de dokter. „Stap jij maar in, Huib. Ja, hier, bij mij.”

In het dokterskoetsje rijdt Huib met de dokter mee.

„Volkomen uitgeput,” stelt de dokter vast nadat hij Berend heeft onderzocht. „Hoe hij het heeft gehaald, is mij een raadsel. Rust is het eerste wat hij nodig heeft. Rust en frisse lucht. De ramen open. Hij is uitgehongerd, maar met eten geven moet je heel voorzichtig zijn, vrouw Van der Werf. Een glaasje melk, een eitje, wat bladgroenten. Als een klein kind moet hij weer leren eten. Maar als hij goed verzorgd wordt, hoef je je niet ongerust te maken, moeder. Dan haalt hij het best. Je zult eens zien hoe hij in veertien dagen aankomt.”

Die avond leest vader aan tafel de gelijkenis van de verloren zoon:

. . . want mijn zoon hier was dood en is weer levend geworden, hij was verloren en is gevonden . . .

Als vader dat leest, ziet Huib dat moeder schreit. Hij snapt het niet. Berend is toch thuis! De dokter zegt dat hij weer beter wordt! Moet moeder nu nog huilen?

Neeltje, die naast moeder zit, knipoogt naar Huib. Zij begrijpt moeder beter dan haar broer. Je kunt ook schreien van blijdschap en van dankbaarheid. Ze neemt moeders hand, terwijl vader leest en streelt die zachtjes. En dan breekt er door moeders tranen een glimlach heen.

Nu is Huib gerust.

De dokter krijgt gelijk. Berend knapt onder moeders goede zorgen spoedig op. Een goede week nadat hij zo ellendig thuisgekomen is, wandelt hij over de werf. Drie weken na zijn thuiskomst gaat hij weer aan het werk. En of hij nu plezier heeft in het timmeren. Oost west, thuis best!

Berend praat niet graag over de Russische veldtocht. Het was te verschrikkelijk.

Maar vader en moeder moeten natuurlijk weten hoe het hem is vergaan. En als hij het hun vertelt, luistert Huib met rooie oren mee.

De brand van Moskou. Een paar dagen nadat Berend zijn laatste brief naar huis geschreven had, is hij uitgebroken. De pontonniers werden uit hun slaap wakker geroepen door de wacht: „Brand!! Blussen!”

De brand was in een straat dicht bij het grote huis, waarin de pontonniers hun onderkomen hadden. Zij snelden naar een brandspuithuisje. De pomp daarin was oud, de slangen waren lek. Bovendien was de Moskwa, waaruit ze het water pompen moesten, dik bevroren. Er stond een felle, droge en venijnig koude oostenwind, die het vuur aanblië. Voor er een bijt gehakt was en de spuit het eerste water gaf, was de brand al overgeslagen op vier, vijf andere houten huizen. Het armetierige straaltje, dat door de lekke slang uit de straalpijp kwam, kon niets uitrichten tegen deze vuurzee. De hele straat stond al na korte tijd in lichtelaaie. Op hetzelfde ogenblik was er ook brand in een andere wijk van Moskou en weldra in een derde en vierde wijk. En nergens waren goede brandblusmiddelen.

De pontonniers hadden sommige huizen, die nog niet door het vuur waren aangetast, bedekt met natte zeilen om te voorkomen dat de vlammen oversloegen. Als het windstil was geweest en als er slechts één brand had gewoed, zou het misschien gehol-

pen hebben. Nu gaf het niets. De vlammen sprongen over de afgedekte huizen heen naar andere. Er was geen blussen aan deze verschrikkelijke brand. Na een nacht wanhopig vechten moest het Grote Leger uit de hete vuurzee naar de bittere koude van de sneeuwvelden rondom de stad vluchten.

En toen vielen de Russen aan. Zij, dik in het bont en aan strenge kou gewend, konden het veel beter uithouden dan de Fransen en de Nederlanders. Hun vlugge paarden renden door de sneeuw. Hun lange sabels maaiden onder de van kou verstijfde soldaten van het Grote Leger.

Bij de Berezina werd het nog verschrikkelijker. De Russen hadden de brug weggebroken. Om aan hout voor een noodbrug te komen, hadden de pontonniers een kerk gesloopt. Berend moest de balken stellen, waarop het brugdek straks zou rusten. Hij stond tot aan de schouders in het water. In zijn verkleumde handen kon hij hamer en spijkers amper vasthouden. De schotsen, die de rivier afdreven, stieten in zijn rug.

Moeder wordt doodsbleek als Berend dit vertelt. Vader, Huib en Neeltje houden de adem in. Zij hebben dit deel van het verhaal eerder gehoord. Zo heeft moeder het gezien op zeventien november. En Berend bevestigt dat hij op die dag in de Berezina stond.

Alleen het slot is anders. Berend was over de Berezina heen gekomen. In een legertent kwam hij die nacht op zijn verhaal. De Russen hadden nog zóveel ontzag voor het leger van de keizer, dat zij het pas twee dagen later durfden achtervolgen. Daarna werd het verschrikkelijk. Het Grote Leger was een troep verkleumde vluchtelingen geworden, half bevroren soldaten, die strompelden door sneeuw en ijs, telkens bestookt door de kozakken. Het is een wonder dat Berend het heeft overleefd.

„Je schreef over de keizer,” merkt vader op.

„Praat me niet over de keizer,” zegt Berend grimmig. „Op de tocht náár Moskou was hij altijd bij ons. Soldaat met de soldaten, zei hij zelf. Hij noemde ons zijn „kinderen” van wie hij nooit zou scheiden. Maar toen het misliep, ging hij er vandoor. Hij was de eerste die over onze brug over de Berezina reed en wij hebben hem nooit weergezien. Hij heeft ons in de steek gelaten. Napoleon is een dwingeland en een tiran.”

„Gelukkig dat je het inziet,” zegt vader Van der Werf.

8. Tussen hoop en vrees

Er is nog werk op de werf. De tweede Oostlandvaarder moet worden afgebouwd. Maar nieuwe bestellingen zijn er niet gekomen. De hoop van de reders, dat de vaart weldra weer vrij zou zijn, is gezonken. In de Oosterkerk bidt de dominee weer trouw voor de keizer en zwijgt over vrijheid en Oranje.

De verwachtingen van verleden winter zijn de bodem ingeslagen. Napoleon heeft in Rusland wel een nederlaag geleden, maar hij is niet verslagen. Hij heeft een nieuw groot leger uit de grond gestampt en Nederland heeft daarvoor zijn aandeel moeten leveren.

Het ging tegen heug en meug. Van de lotelingen zijn er veel meer ondergedoken dan het vorige jaar. In Rijnland is het tot een complete opstand gekomen. Te Woubrugge, Alphen en Aarlanderveen zijn de gendarmes, die de lotelingen wilden ophalen, door de bevolking aangevallen. Zij sloegen op de vlucht en de dorpelingen trokken naar Leiden en hebben daar de princevlag gehesen. De Franse troepen hebben echter het oproer met geweld gedempt en zes oproerkraaiers zijn aan de galg gehangen op de wallen van de stad. Napoleon heeft zijn leger bij elkaar gekregen en hij is ermee naar het oosten getrokken voor een nieuwe veldtocht.

Zo is de hoop op spoedige bevrijding ineengeschrompeld en armoede en moedeloosheid heersen weer in Amsterdam.

Op een middag vertelt vader aan tafel dat hij lid van de nationale garde is geworden.

Daar kijken zowel moeder als de jongens stomverbaasd van op. „U, vader?” vraagt Berend. „Maar de nationale garde is toch van de Fransen? En u zei van mij, toen ik naar Rusland ging . . .” „De nationale garde bestaat uit Amsterdammers,” antwoordt vader.

„Fransozenknechten,” laat Huib zich ontvallen.

„Foei Huib!” bestraft zijn moeder hem.

De kleuren vliegen Huib de wangen uit. Hoe heeft hij een ogenblik kunnen denken dat *zijn* vader een Fransozenknecht zou kunnen zijn?

Vader wordt niet boos. „Wat jij zegt, heb ik ook gezegd, Huib, toen meneer Falck mij vroeg om lid te worden van de garde. Wij dragen Franse uniformen en het lijkt er inderdaad op dat wij knechten van de Fransen zijn. Maar Falck zei: „De garde dient om rust en orde te beveiligen en om de nationale belangen te behartigen. Dat zullen wij doen . . . misschien een beetje anders dan de Fransen het bedoelen, maar dat laatste behoeven wij hun niet te vertellen. Daarom moeten juist wij lid van de garde zijn, ik als kapitein, gij als mijn luitenant.” Daarop ben ik lid geworden.”

„Aha!” begrijpt Berend en hij knipoogt tegen vader.

Huib begrijpt het nog niet goed. Maar hij beseft wel dat wàt zijn vader ook doet, het nooit kan betekenen dat hij aanpapt met de Fransen.

Het is in de laatste dagen van oktober 1813. De bomen aan de

grachten worden bruin en geel. De bláderen dwarrelen in het water. En er dwarrelen gerùchten door de stad.

Napoleon is verslagen . . . Het Franse leger is op de vlucht . . . Duitsland is in opstand tegen de keizer . . .

Het zijn allemaal geruchten. Een Rijnschipper, die uit Keulen is gekomen, heeft daar iets gehoord. Een koopman, die naar Hamburg is geweest, heeft onderweg wat opgevangen. De kranten melden niets. Maar iedereen weet dat het daarom toch best waar kan zijn. De kranten, half in het Frans, half in het Nederlands, houden de mensen voor de gek.

Er stapt een man de werf op. Huib ziet hem komen. Het is Job May, een goede vriend. Hij komt zo af en toe op de werf een praatje maken. In de kleine schafttijd, wanneer het werk voor een kwartier gestaakt wordt en baas en knechten in de schuur een glas bier drinken, komt hij bij hen zitten. Job May is scheepskapitein geweest. Hij is een even trouwe en vurige Oranjeklant als vader Van der Werf.

Tegen de sloopstimmerlui kan May vrij praten. De Bijltjes zijn allemaal Oranjeklanten. „Nog even wachten,” zegt hij, „dan is het onze tijd. Dan hijsen we de oranjevlag.”

Baas Van der Werf vreest dat May het te licht ziet. Het zijn nog maar geruchten, die over de nederlaag van Napoleon de ronde doen. En al zouden ze waar zijn, dan is het nog lang niet zeker dat de macht van de Franse keizer gebroken is. Dat is gebleken na zijn nederlaag in Rusland.

„Je zult het zien. Hij gaat eraan,” verzekert May met stelligheid. „En dan komt onze tijd. Dan wordt het hier Oranje boven, mannen.”

De mannen glunderen. Zij hopen het allemaal.

„Als het zover is, reken ik op jullie. Dan jagen wij te zamen de groenjassen weg.”

„Top!” zeggen de scheepstimmerlui. Zij hebben een hekel aan alle Fransen, maar aan de groenjassen het meest.

Huib zit er met een rood hoofd bij. Hij wil graag meedoen, als het zover is. Maar zou het mogen? Hij durft het niet vragen. Misschien vindt Job May het wel goed. Maar vader vindt hem stellig veel te jong.

De geruchten over de nederlaag bij Leipzig houden aan. Zij krijgen vaster vorm. In het vluchtende Franse leger is tyfus uitgebroken. Er sterven meer soldaten aan de ziekte dan door kogels. Heel Duitsland is in opstand, van Hamburg af tot München toe. En de kozakken naderen Nederland . . .

Waarom komt hier geen opstand? vraagt Huib zich af. Waarom in Duitsland wel en in Holland niet? Waarom trommelt Job May het werfvolk nu niet op? Zij willen wel. En May zei immers: Onze tijd komt. Het wordt hier Oranje boven! Het blijft echter stil in Amsterdam.

Job May komt weer eens op de werf.

„Is het nog geen tijd?” vraagt Berend hem.

„Nog even geduld,” antwoordt Job May. „Maar houd je klaar. Elk ogenblik kan ik jullie roepen.”

Huib popelt als hij dat hoort.

Vader Van der Werf vindt Job May overmoedig. De legers van de bondgenoten zijn nog ver. De Fransen hebben een flinke macht in Holland. Amsterdam heeft een Frans garnizoen. Falck en hij zitten ook op het vinkentouw, net als Job May. Maar niet te vroeg toeslaan. Dan zou het net zo misgaan als het deze zomer in Rijnland is gegaan.

9. Oranje boven!

Het is de vijftiende november 1813.

Huib moet voor zijn vader een pak koperen spijkers halen bij een ijzerwinkel aan de Nieuwendijk.

Over het Damrak marcheert een grote troep soldaten. Dit is alle-daags. Het Franse garnizoen in Amsterdam marcheert vaak door de stad. Het is om aan het volk te laten zien: wij zijn er nog en mochten jullie oproerig worden, dan krijg je ervan langs. Van-daag is de troep erg groot. Ook de schrijvers, ook de koks mar-cheren mee. Alle Fransen van het garnizoen.

„Ze gaan weg,” fluistert een jongen, die naast hem van een hoge stoep af toekijkt, Huib in het oor.

Die staat verbluft. Zou dat waar zijn?

„Kijk maar, hun ransels zijn propvol. Ze slepen mee wat ze kun-nen.”

Huib ziet het. Hun ransels puilen uit. En achter de troep volgen karren. Daar hebben de Fransen al hun hebben en houden op ge-laden. Bij hun oefeningen slepen zij al die bagage nooit mee.

Huib wil het weten. Als het waar is, wil hij de aftocht van de Fransen zien. Hij loopt achter de soldaten aan.

De troep marcheert door de Weesperpoort. Van de wallen af kijkt Huib haar na. Ze gaat de weg naar Utrecht op.

„Voor mijn part komen ze nooit terug,” zegt een man naast Huib.
„Ze kómen nooit terug,” beweert een ander.

De arend is geplukt,
Zijn veren zijn gevlogen . . .

beginnen enkelen uit de menigte te zingen.

Nu de Fransen weg zijn, durven de Amsterdammers.

Huib loopt terug naar vaders werf. Zijn hart klopt blij. De Fransen zijn vertrokken en de stad is vrij! Hij zal het gauw vertellen.

Van zijn vader krijgt hij echter direct de wind van voren.

„Vlegel, waar heb jij zo lang gezeten?” roept deze hem toe, zodra hij door de werfpoort is.

Huib schrikt ervan. „Ik . . . ik . . . de Fransen zijn . . .,” begint hij stotterend.

„Geen praatjes . . . de spijkers!”

Huib schrikt nog meer. Hij heeft zijn boodschap helemaal vergeten.

„Wel heb ik van mijn leven . . . !” valt zijn vader uit. „Zulk schromelijk tijd verknoeien, terwijl je werken moet.”

Huib slaat zijn ogen neer.

Daar komt Job May de werf op. Hij is erg gehaast. „Van der Werf, een ogenblikje.”

Vader gaat met de oud-kapitein apart en daardoor ontloopt Huib de bui. Want als de beide mannen een poosje later terugkomen, is vaders boosheid helemaal gezakt. Hij heeft heel andere dingen aan het hoofd dan koperen spijkers. In plaats van Huib uit te veteren, roept hij al de arbeiders bij elkaar.

Job May spreekt hen toe: „Mannen, nú is het onze tijd. De Franse troepen zijn vertrokken en als het aan ons ligt, komen ze nooit in Amsterdam terug. Wij slaan vanavond onze slag. Om zes uur

allen op het plein! Jullie zijn mijn stoottroep. Berend, jij bent soldaat geweest. Ik stel jou aan tot sergeant. Jij voert het bevel over de stoottroep. Twee korte masten meenemen. Daarmee gaan we rammen, net zoals eenmaal de watergeuzen de poorten van Den Briel."

„Welke poorten moeten er gerammeid worden?" vraagt Berend. „Dat horen jullie straks. Het wordt een verrassing. Een *mooie* verrassing, mannen."

Vader van der Werf, naast Job May, knipoogt. Hij weet het, maar hij zegt het niet. Hij is het goed eens met Job May, dat kun je zien.

„Tot vanavond, mannen! Om zes uur op het plein," groet Job May, terwijl hij opstapt.

Hij gaat de Bijltjes van de andere werven orders geven. Ook moet hij met zijn scheepsgezellen spreken.

Huib heeft erbij gestaan, toen Job May de mannen toesprak. Al de groten doen mee, Berend nog wel als commandant. Tegen de jongens heeft May niets gezegd. Mogen zij niet meedoen? Huib wil er in elk geval bij zijn. Het zal raar gaan als dat niet lukt.

Berend en Boor zoeken een paar korte masten uit, niet àl te zwaar, maar stevig. Daarna gaan zij weer aan hun gewone werk, net als de anderen. Huib haalt de spijkers, nu vlug en zonder dralen. Bij zijn terugkomst is zijn vader niet meer op de werf. Hij is weggegaan in de uniform van de nationale garde, hoort Huib van Berend. Falck voert ook vast wat in zijn schild, net als Job May. Goed zo. Het zal een goede avond worden. En wat zou de verrassing zijn van May?

Om zes uur trekken alle Bijltjes van de werven naar het plein. Daar staan de zeelui van Job May al opgesteld, een fikse troep. Ze hebben allemaal een oranje strik op het bombazijnen buis.

Bij Berend staat de stoottroep met de masten. Er is ook een groep met kwasten en met potten terpentijn. Een andere groep draagt pekkransen en flambouwen. Ten slotte is er een ploeg lantaarn-dragers en daarbij zijn ingedeeld klerken met inktpotten, ganzeveren en vellen papier. De klerken dragen de oranje strikken op hun zwarte mantels.

Huib is van de partij. Toen vader weg was, zag hij zijn kans schoon. Moeder zei wel: „Voorzichtig, geen gekke dingen doen en op tijd weer thuis!” maar dat hoorde hij amper. Met de andere werfjongens is hij naar het plein gehold en nu brandt hij van nieuwsgierigheid naar wat er gaat gebeuren. Berend en zijn mannen moeten poorten openrammen; de mannen met terpentijn en pekkransen zullen de boel in brand steken, begrijpt hij. Maar wàt gaat er in brand? En wat doen die perkamenten klerken bij de rauwe troep?

„Voorwaarts, mannen,” beveelt Job May.

De troep marcheert naar de Buitenkant, de Bijltjes voorop. Een bruisende menigte van Kattenburg en Wittenburg, te hoop gelopen, toen zij de mannen van Job May op het plein bijeen zag, gaat er joelend achteraan.

En nu begrijpt Huib wat Job May van plan is. Zij gaan op de douanehuisjes af. Ha!

Zodra het volk dat in de gaten heeft, brult het van geestdrift. Dit is een prachtzet van Job May. De Hollanders hebben een hekel aan alle Fransen, die hen hebben overheerst, maar de douaniers haten zij het felst. Dat je geen kopje thee meer drinken kunt, het ligt aan hen. Hun schuld is het dat je geen pijp tabak meer roken kunt. Dat de handel lam ligt, er geen schip meer vaart en Amsterdam een dooie en straatarme stad geworden is, het ligt allemaal aan het vermaledijde stelsel, dat door de douaniers wordt uitgevoerd. Dood aan de groenjassen!

De douaniers gaan aan de haal. Hun kwaad geweten heeft hen doen beseffen dat de rumoerige menigte het op hen heeft gemunt. Lang voordat het volk bij de douanehuisjes is, rennen zij reeds als hazen.

Er zijn er onder de Kattenburgers, die de groenjassen achterna willen. Maar het is Job May niet om bloed te doen. Hij houdt het volk listig van een moordpartij terug door de aandacht af te leiden. „Mannen, de brand daarin!” Hij wijst naar de douanehuisjes. „Laat de rode haan maar kraaien!”

Brand in de douanehuisjes! Dat is het mooiste vuurwerk dat de Kattenburgers ooit kunnen beleven. Zij vergeten de douaniers en gaan op de huisjes af.

May zorgt ervoor dat het vuurwerk ordelijk verloopt. Bij het eerste huisje roept hij Berend en zijn ploeg naar voren. „Doe je best, mannen!”

Of zij hun best doen! Zes mannen gaan in een korte aanloop met een scheepsmast op de dikke deur van het douanehuisje af. De fakkeldragers lichten bij. De menigte kijkt toe.

De mast dreunt op de deur.

Bij de eerste stoot kraakt het hout en vliegen splinters in het rond. Bij de tweede bons springt een paneel uit de deur. De derde stoot doet haar open vliegen.

De menigte joelt en juicht bij het kraken en bezwijken van het symbool der Franse macht. „Weg met de groenjassen . . . ! Oranje boven!”

Er zijn onder het volk onguere gasten, die willen opdringen om te plunderen, maar daartegen heeft Job May zijn maatregelen genomen. Een groep potige zeelui, die vroeger onder hem gevaren hebben, houdt hen tegen.

Onderwijl gaan lantaandragers, een paar timmerlui en de klerken het huisje binnen. Kasten worden opengebroken. Het geld,

dat daarin is, wordt eruit gehaald. De klerken tellen het en doen het in linnen zakken.

Wanneer dat klaar is, kan de derde groep zijn gang gaan. De terpentijnbrigade smeert het huisje in. Daarna zijn de fakkel-dragers aan de beurt. Pekkransen en flambouwen op het huisje en erin! De terpentijn vat dadelijk vlam. Het hout gaat branden. De vlammen schieten uit het dak. In een ogenblik staat het kantoor in lichtelaaie.

De menigte barst uit in gejubel en gejoel. Er wordt gezongen. Wie ermee begonnen is weet niemand. Maar iedereen zingt mee:

't Is Oranje, 't blijft Oranje,
't Blijft Oranje boven!

Het ene lied volgt op het andere.

Al is ons prinsje nog zo klein,
Alevel zal hij stadhouder zijn . . .

In achttien jaar zijn er geen oranjeliedereren gezongen, op straat tenminste niet. De Fransen waren daar fel op tegen. Nu zingt het volk ze met geestdrift bij het knetteren van de vlammen. Huib zingt ook mee, zo hard hij kan.

Tetteretet! Tetteretet . . . !

Bom, bom, bommerdebom . . . !

Het zingen knapt af bij dit trompetgeschal en tromgeroffel. Daar komen soldaten aan, een grote troep. Ze dragen Franse uniformen en hebben de bajonet op het geweer. Tamboers en hoornblazers gaan voorop.

Huib schrikt ervan. Zijn er dan nog soldaten in de stad? Of zijn ze teruggekomen? Ze gaan het volk natuurlijk uit elkaar jagen. Ze zullen de mannen van Job May gevangennemen. Het ging zo prachtig en nu loopt alles mis . . .

Er ontstaat gedrang. Huib kan de aanmarcherende soldaten niet meer zien. De grote mensen dringen angstig naar één kant en hij is te klein om over hun schouders heen te zien.

Opeens verandert het volk rondom hem. Het zijn geen Fransen! hoort hij de mensen zeggen. Het is de nationale garde. Het zijn de Amsterdamse knechten van de keizer, zeggen de mannen. Van angstig wordt het volk nu kwaad. Willen Amsterdammers hun beletten een vuurtje te stoken van de douanehuisjes? Dat zal ze niet glad zitten! Kom maar op, Fransozenknechten. De Bijltjes zijn niet bang voor jullie. Komt hier! Wij willen met plezier een partijtje met je knokken. Jullie hebben bajonetten, wij pikhaken, bijlen en kortjans! Kom maar op!

Huib vond zo pas dat het fijn ging. Zoals Berend met zijn ploeg de deuren ramde! Hij juichte het hardst mee, toen de rode haan op het douanehuisje kraaide. En „Oranje boven!” Dat was prachtig.

Maar nu? Gaan Amsterdammers tegen Amsterdammers vechten? En Berend is bij de mannen van Job May. En vader bij de nationale garde. Gaan die elkaar te lijf?

Dat kan niet, gelooft Huib. Het kan *nooit*. Vader is Oranjeklant. Hij is het gebleven al de jaren van de Franse overheersing. Toen bijna iedereen voor Napoleon boog en kroop, heeft hij geweigerd zich te bukken. Toen iedereen wanhoopde dat Oranje ooit terug zou komen, bleef hij trouw aan de prins. Zo'n trouwe en vurige Oranjeklant zal nooit een geuzentroep te lijf gaan.

Maar de gardisten rukken op met slaande trom en de Kattenburgers worden woest. Zij zullen ze, die lelijke Fransozenknechten!

Huib klimt op een muurtje. Zo kan hij de schutters zien. Vader is bij deze compagnie gardisten. Hij loopt voorop, naast Falck, en hij draagt een sabel aan de heup. Zou vader toch . . . ?

Huib kijkt scherp met zijn katteogen. Wat draagt vader op de borst? Een oranje kokarde! En Falck ook! En al de schutters hebben de Franse kleuren verwisseld voor oranje!

De Kattenburgers dreigen. „We zullen ze . . .” Ze houden hun pikhaken gereed.

Huib roept: „Ze hebben oranje op! Kijk mensen, kijk dan toch, ze dragen allemaal oranje!”

Nu zien de anderen het ook. De nationale garde draagt oranje!

„Oranje boven!” roepen die van Kattenburg.

„Oranje boven!” roepen de mannen van de nationale garde.

De schutterijmuziek begint te spelen:

't Is Oranje, 't blijft Oranje,
't Blijft Oranje boven!

De Bijltjes en de schutters zingen het te zamen.

10. De arend is geplukt

De douanehuisjes gaan in brand! Op dat nieuws stromen de Amsterdammers naar de Buitenkant. Uit alle hoeken komen ze: van de burgwallen, van de Haarlemmerdijk, uit de Jordaan. Ze willen allen meedoen. De menigte groeit machtig aan.

Op het volgende douanehuisje rent een troep Jordaners af. Nu is het hun beurt, menen zij. De Bijltjes hebben niet alléén het recht de brand erin te steken. Zij zullen het die Kattenburgers eens verbeteren! Geen centen tellen, zoals die perkamenten klerken doen. Direct de rode haan erop. En het huis recht tegenover dit douanehuisje gaat er óók aan, want daar woont een lelijke Fransozenknecht, een verklikker, die verscheidenen heeft aangebracht, omdat ze een pamflet doorgaven of een oranjeliedje zongen in hun huis of Napoleon een dwingeland durfden noemen.

De Jordaners gieten terpentijn over het douanehuisje en steken het in brand. Bij de Fransozenknecht slaan zij de ruiten stuk. Ook zijn huis gaat in brand!

Falck ziet het aan met donkere ogen. Zo wil hij het niet. Dit is oproer. Hij geeft zijn schutters een bevel.

Huib staat wit als een doek terzijde. O, nu gaan toch Amsterdammers tegen Amsterdammers vechten.

De schutters rukken op. Zijn vader aan het hoofd, ziet Huib.

Hij schrikt nog meer. Geeft vader nu bevel om te schieten? Huib kan niet alles zien. Het gedrang is veel te groot. Hij hoort zijn vader commanderen boven de herrie uit . . . Vuur . . . ?

Er klinkt geen salvo. Wel is er opeens een groot verschrikt spektakel onder de Jordaners. En het andere volk begint te schateren van het lachen. Wat is er aan de hand?

Oh! nu ziet Huib het. Een dikke waterstraal woedt onder de driftige Jordaners.

Een brandspuit spuit. Achttien schutters pompen aan de zwenfels. Vader heeft bevel gegeven om de straal te richten op de vurige Jordaners.

De Jordaners, erg geschrokken toen ze plotseling bespotten werden, worden boos, nu ze zien dat de garde hun dit levert. Hun kwaadheid doet de kijkers nog veel harder lachen.

En dan kiezen de Jordaners de wijste weg. Ze lachen mee, al klinkt het als het lachen van een boer die kiespijn heeft. Als natte poedels druipen ze af.

De Bijltjes werken hierna ongestoord het programma van Job May af. De ploeg van Berend loopt de vierde en de vijfde deur in. Vader Van der Werf en zijn gasten volgen met de brandspuit, nu om ervoor te zorgen dat het vuur nergens op burgerhuizen overslaat.

Als boven het laatste huisje de vlammen knetteren, vindt Job May het genoeg. De grote bron van ergernis is opgeruimd en het is nu erg laat, al bijna middernacht. „Mannen, naar huis!” zegt hij.

Maar het volk wil niet naar huis. 't Gaat veel te mooi om dit niet nog een poosje vol te houden.

Wij gaan nog niet naar huis,
Nog lange niet, nog lange niet . . .

zingen ze en dansen wild in het rosse licht van de vlammen. Ze willen méér vuur zien, veel meer.

Job May krabt zich achter het oor. Hij kan de geestdrift, die hij eerst heeft opgezweept, niet plotseling dempen. De wilde vreugde moet een uitlaat hebben. Ah, hij weet wat!

De scheepskapitein klimt op een hoge stoep. Zijn sterke stem schalt over de menigte. „Mannen, wij gaan de arend plukken!”

De meesten verstaan het niet. 't Is te rumoerig. Wat zegt Job May?

„Wij gaan de arend plukken!” roept Job nog eens.

De mensen jubelen. De arend is Napoleon. Zo noemen ze de keizer, naar zijn wapen. Hem plukken, prachtig! Maar May heeft de keizer toch niet in zijn greep? Wat wil hij eigenlijk?

„We halen de arend van de werf en we verbranden hem!” roept May.

„Hoera!” schreeuwt het volk. „Hoera!”

Zij weten nu precies waar het om gaat. 's Lands werf, de vroegere werf van de admiraliteit van Holland en West-Friesland, heeft een hoge poort. Daarboven prijkte vroeger het wapen van Amsterdam. De Fransen hebben dat eraf gehaald en er een reusachtige houten arend voor in de plaats gezet, ten teken dat 's Lands werf een keizerlijke werf geworden is. De Amsterdammers hebben zich er gloeiend aan geërgerd. Wil May dat wapen slopen en verbranden? Prachtig! Het is een kolfje naar hun hand. Joelend en schreeuwend trekt de gehele menigte naar de eilanden terug.

De compagnie van de garde marcheert mee. De muzikanten blazen een opgewekte mars. Het volk gaat hossend achter de muziek aan. Falck vindt het best dat de arend wordt verbrand. Hij houdt alleen een oogje in het zeil.

Ze komen bij de werf. De poort is dicht.

„Zullen we?” vraagt Berend.

De poort is wel erg dik en sterk, veel dikker en veel sterker dan de deuren der douanehuisjes, maar hij en zijn mannen willen best proberen hem te kraken.

„Wacht even,” beduidt May. „Wij zullen eerst proberen of het goedschiks gaat.”

Falck en May spelen nu in alles samen.

Falck stuurt een paar gardisten over de brug om de arend op te halen. Zij verdwijnen door het winket. Na een poos komen zij terug . . . met lege handen. De officier, die baas is op 's Lands werf, heeft hen weggestuurd. Hij wil niets te maken hebben met het rapalje, zei hij.

Het volk wordt driftig. Het gaat niet goedschiks, wel, dan kwaadschiks! En dan zal die officier, die hen rapalje noemt, er ook van lusten. Ze hitsen Berend en zijn mannen aan. „Rammei die poort!”

„Wij zullen het nog één keer proberen,” zegt Falck. „Och Van der Werf, breng jij die officier eens aan z'n verstand dat hij dat stuk hout afgeven moet.”

Huib ziet zijn vader met twee schutters de poort binnengaan. Zou hem gelukken wat de eerste schutters is mislukt?

Het duurt weer lang. Het volk gaat dreigend joelen.

„Toe Berend, ram die poort kapot . . . ! Wij steken de brand erin . . . ! Die arend niet alleen, de hele boel moet branden! En die Fransozenknecht, wij zullen hem!”

Kijk, kijk! Daar klimmen mannen op de poort. Het zijn de schutters, die met Van der Werf naar binnen zijn gegaan. Zij gaan de arend slopen. De officier heeft eindelijk eieren voor zijn geld gekozen.

De arend zit te vast dan dat de schutters hem verwrikken kunnen.

„Vier Bijltjes om hen te helpen!” commandeert Job May. „Bijltjes met bijlen!”

Er zijn direct vier sloopstimmerlieden met goed gereedschap bij de hand. Zij klimmen op de poort.

De Bijltjes weten weg met de arend. Een aantal fikse houwens. De vogel zakt op zij. Nog een paar slagen. De arend kraakt. Nog één houw. Hij tuimelt van zijn hoge horst en stort neer op de stenen onder het gejubel van het volk.

Een hele troep Bijltjes valt op de reusachtige vogel aan als wolven op hun prooi. Zij hakken de brede vleugels af, de trotse kop, de forse poten. Anderen gieten terpentijn over de brokken. Weer anderen houden er flambouwen bij. Het hout vat vlam; het knapt en knettert. Het wapen van de keizer wordt verslonden door het vuur.

De arend is geplukt
Zijn veren zijn gevlogen . . .

zingt het volk, zodat het davert over het plein.

Nu is het héél laat geworden, diep in de nacht. Het uitgelaten volk denkt echter nog niet aan naar huis gaan. Zoveel jaren hebben zij onder het Franse juk gezeten! Nu ze eindelijk vrij zijn, willen ze feestvieren, de gehele nacht. En ze willen nog veel meer vlammen zien.

„Naar de Dam!” wordt er geschreeuwd. „Op naar de Dam! Wij halen de ouwe uit zijn bed en steken zijn nest in brand.”

Huib schrikt. De ouwe, dat is Lebrun, de landvoogd van de keizer. En zijn nest, dat is het paleis op de Dam, het prachtige oude Amsterdamse raadhuis. Willen de mensen dat verbranden en de oude man vermoorden?

Huib ziet hoe Falck en Job May de hoofden bij elkander steken. Zij kijken ernstig. Natuurlijk vinden ze het erg wat het volk nu wil. Het zou verschrikkelijk zijn als het paleis verwoest werd.

Falck commandeert zijn schutters. Zij zetten hun bajonetten, straks afgenomen, weer op het geweer. O, wordt het nu toch vechten tussen Amsterdammers onderling? Het stadhuis mag niet in brand gestoken worden, de oude landvoogd niet vermoord. Maar moeten daarom Amsterdammers tegen elkaar vechten?

Het begint te regenen. Eerst zachtjes. De mensen schreeuwen nog harder: „Naar de Dam! Haal de ouwe uit zijn nest en steek de boel in brand!”

Maar het gaat steeds harder regenen, een kletterende bui. Hij dooft het laatste vuur van de arend. Hij jaagt het volk naar huis. Huib rent.

Hij is het eerst thuis. Zijn moeder heeft al die uren opgezeten. Eerst alleen. Vader, Berend en Huib waren weg en Neeltje lag te slapen. Maar Neeltje is weer uit haar bed gekomen, wakker geschrokken door het gejoel van het volk en toen bang voor de branden aan de Buitenkant, die zij uit haar kamertje kon zien. Angstig kwam ze naar beneden.

Zij hoorden in de verte zingen: 't Is Oranje, 't blijft Oranje . . . Dat heeft moeder gerustgesteld. Als van Oranje werd gezongen, ging het goed.

Maar later was er weer gejoel en groot gedruis en nog veel meer vuur. En het werd zo vreselijk laat. Toen werden moeder en Neeltje heel erg ongerust.

Gelukkig, Huib is eindelijk thuis. En daar komt Berend aan. En kort daarop komt vader ook.

Ze zijn nat als poedels, alle drie, maar dat geeft niets. Moeders ongerustheid is vergeten en ze heeft al droge kleren klaargelegd. Ze is net zo blij als haar man en jongens zijn. Want de arend is geplukt, zijn veren zijn gevlogen, en het is in Amsterdam Oranje boven!

11. Den Haag en Amsterdam

Op de dag na deze vlammeende avond denkt geen Amsterdamer aan zijn werk. De Bijltjes zijn weer op de been, de Jordaners en de burgwalmensen ook. Huib gaat de stad in met de andere jongens van de werf. En wat beleeft hij daar niet allemaal!

Lebrun, de landvoogd, is al heel vroeg weggereden in een rijtuig dat bij een achterdeur van zijn paleis stond. Een man ging schelden, toen Lebrun buiten kwam, een jongen wou met straatvuil gooien. Maar een vrouw zei: „Laat die oude sukkel lopen; hij heeft het ons niet aangedaan.” Toen is de landvoogd ongestoord vertrokken.

De Celles, de meester van de douaniers en de gendarmes, zou er zo goed niet afgekomen zijn. De Amsterdammers haten hem. Maar hij is stilletjes gevlucht. In een schuitje, verborgen onder lading, is hij door de grachten weggevaaren, de Amstel op, de stad uit.

Coroller, de commandant van het garnizoen, heeft nog geprobeerd het Franse gezag te handhaven. Met de laatste veertig gendarmes die hij had, ging hij de straat op. Hij wilde de nationale garde commanderen tot zijn hulp. In plaats van hem te gehoorzamen gingen deze Amsterdammers hem en zijn gendarmes echter met de bajonet te lijf. Hij is zijn woning op het Rokin binnengevlucht, maar dat hielp hem niet. Het volk heeft zijn

huis in brand gestoken. Coroller moest over de daken vluchten. Daarop hebben de burgers de gevangenissen opengebroken en de Oranjeklanten, die daar opgesloten zaten, eruit gehaald. En na de huisjes gisteravond hebben ze nu de kazerne en de wachtschepen van de douaniers in brand gestoken.

Er zou nog veel meer in brand zijn gestoken, want de mensen waren dol van vreugde om de vrijheid na de lange onderdrukking. Maar toen kwam Falck.

Deze keer verscheen hij niet met zijn gardisten. Hij had nu een groep deftige heren achter zich, die allemaal oranje strikken op hun mooie jassen droegen.

„Dit is het nieuwe stadsbestuur,” zei Falck. „De stad is voor Oranje, mensen!”

De stad voor Oranje!

Dat maakte alle burgers wild van blijheid. Ze gingen zingen en dansen en springen. En ze vergaten nog meer brand te stichten.

Huib komt thuis uit de stad. Moeder is aan het eten koken. Het wordt een feestmaal met twee groenten: prinsesseboontjes en oranjeworteltjes. Dat is haar bijdrage tot het feest van de bevrijding.

Ook vader komt thuis. Zijn dienst bij de nationale garde is voor vandaag verricht.

„Nu is alles voor mekaar, hè vader!” zegt Huib blij.

„Was het maar waar,” zegt vader somber.

„Amsterdam is toch voor de prins! Het nieuwe stadsbestuur liep met oranje op de borst!”

„Het zijn lafaards!” valt vader uit. „Grote lafaards! Ze droegen oranje, ja, maar alleen om het volk te doen bedaren. Ze willen de princevlag niet laten hijsen op de toren. In plaats daarvan hebben ze een boodschap gestuurd aan Lebrun, die nu in Utrecht

is. „Neem ons niet kwalijk dat wij oranje droegen. Dit was de enige manier om de rust te doen terugkeren.” Het mankeert er nog maar aan dat ze de Fransen niet hebben gesmeekt toch alsjeblieft terug te komen.”

Huib staat versteend. Hij was zo blij. Hij meende stellig dat de vijand weg en de vrijheid nu zeker was.

„Ik moet morgen met Falck naar 's-Gravenhage,” gaat vader door. „Van Hogendorp heeft hem geroepen. Ze hebben het daar forser aangepakt. Falck wil, behalve mij, nog een man mee voor geleide. Je kunt nooit weten wat je onderweg ontmoet, nu het land in gisting is. Als jij soms mee wilt, Berend?”

„Graag vader,” antwoordt Berend gretig. Zo'n tochtje staat hem aan.

Huibs wangen gloeien. „Mag ik ook mee, vader?”

„Om ons te verdedigen tegen boeven en Fransozen?” vraagt vader met een lachje.

Nu wordt Huib rood tot in zijn hals, maar hij is niet zo gauw uit het veld geslagen. „Als uitkijk, vader. Ik heb katteogen, zegt u zelf. Die avond toen de douaniers ons wilden overvallen . . .”

„Toen heb je prima de wacht gehouden,” geeft vader toe. „Maar nu hoef je geen roeiboot met groenjassen op het IJ te ontdekken.”

„Fransozen of Fransozenknechten op de weg, vader!”

Van der Werf glimlacht. „Je bent een bijdehante.”

„Eten mensen!” roept moeder. „Alles staat op tafel.”

Ze eten prinsesseboontjes en oranjeworteltjes, een feestmaal!

Huib heeft het klaargespeeld. Hij zit op het dak van de reis-koets verscholen tussen de bagage. Niemand ziet hem, maar hij kijkt met zijn heldere ogen naar alle kanten.

Berend heeft zijn plaats op de bok, naast de koetsier. Hij draagt

een pistool in zijn holster. Vader zit met Falck binnen in het rijtuig.

Bij Halfweg houden ze voor de eerste maal halt voor een rustpauze. In Haarlem wisselen ze van paarden, in Lisse nog eens en voor de laatste maal in Leiden. Zo wordt de lange reis vlug afgelegd.

In al de steden en dorpen, waar ze door rijden, is het rustig. Zowel in Leiden als in Haarlem waait de Franse vlag van het stadhuis. Op het land zijn boeren bezig met het rooien van suikerbieten, het nieuwe gewas dat in de Franse tijd in zwang gekomen is, omdat er geen rietsuiker was te krijgen. Bij Lisse en Hillegom zijn enkele kwekers aan het bollen planten, ofschoon er tegenwoordig weinig tulpen en hyacinten worden gekweekt. Het volk is te arm geworden om bloemen te kopen. En er worden geen bloembollen meer naar Engeland gezonden.

Bij de poorten van de steden staan douaniers op post. Er is geen spoor van vrijheid. Zou het in 's-Gravenhage beter zijn?

Eindelijk komt Den Haag in zicht. Huib duikt op tussen de koffers en speurt met zijn katteogen scherp vooruit.

„Kijk Berend! Er wapperen vlaggen op de torens.”

Berend ziet ze ook. „Den Haag vlagt!” roept hij naar zijn vader en Falck in de koets.

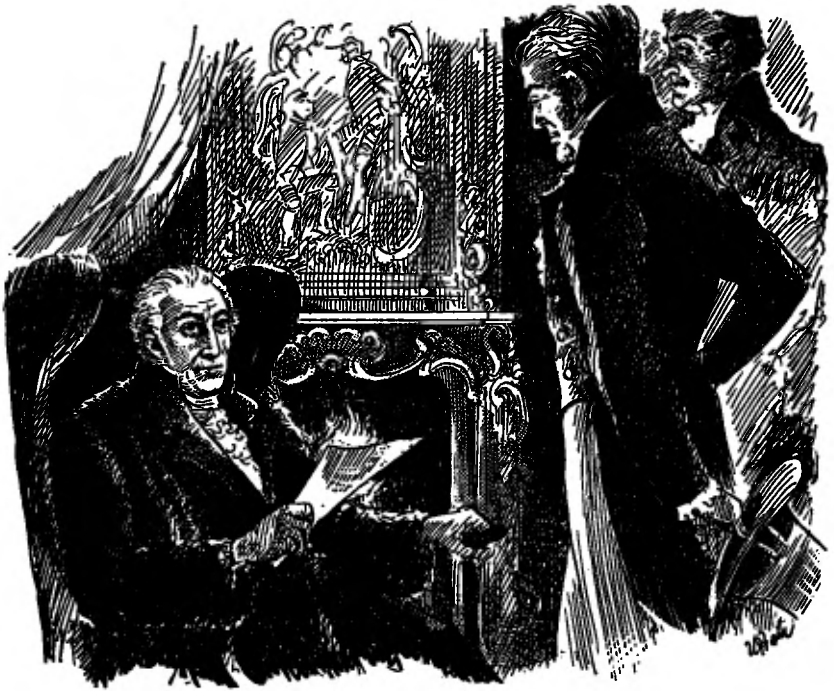
„Zijn het princevlaggen of Franse vlaggen?” vraagt Falck.

Berend kan het nog niet zien. Huib evenmin. De koetsier legt de zweep over de paarden om zo gauw mogelijk in Den Haag te zijn. De zware koets dokkert over de ruwe weg.

„Het is oranje, blanje, bleu!” roept Huib. Hij heeft de kleuren van de prins het eerst ontdekt.

Ze rijden een feestelijke stad binnen.

Aan alle huizen zijn de vlaggen uitgestoken. Iedereen draagt oranje op jas of hoed. Er heerst grote vreugde en vrolijkheid.

Overal zijn biljetten aangeplakt. Proclamatie, staat erboven. De wagen rijdt te vlug dan dat Huib van zijn hoge post alles daaronder ontcijferen kan. Het begin leest hij toch wel:

Oranje boven!
Holland is vrij.

En dat maakt hem heel gelukkig.

De wagen rijdt zonder te stoppen door naar het huis van Gijsbert Karel van Hogendorp. Falck en vader gaan daar naar binnen. De koetsier gaat de paarden stallen en verzorgen. Berend en Huib zijn vrij zich te bewegen waar zij willen. Huib leest nu de proclamatie, die Van Hogendorp heeft uitgegeven:

Oranje boven!
Holland is vrij.

De bondgenoten trekken op Utrecht aan.
De Engelsen worden geroepen.
De Fransen vluchten naar alle kanten.
De zee is open.
De koophandel herleeft . . .

Huib straalt.

Wat? Is het al zó ver? Zijn de bondgenoten dicht bij Utrecht? Zijn de Engelsen op komst? Vluchten de Fransen het land uit? Is de zee open? Maar dan is het verschrikkelijk dom, dwaas en laf om zo te rillen voor de Fransen als de Amsterdamse heren doen!

De reiskoets rijdt van Den Haag naar Amsterdam terug. Huib zit weer op de kap, tussen de koffers. Hij is nu zeer goedsmoeds. Gisteravond, toen vader in de herberg kwam nadat hij met Falck bij Van Hogendorp geweest was, werd Huib teleurgesteld.

„Zijn de bondgenoten al dichtbij?” vroeg hij.

„Wij weten er niets van,” antwoordde vader.

„Komen de Engelsen?”

„Scheveningse vissers zoeken naar hen op de Noordzee. Eén pink is er teruggekomen met een vat kruit, een zakje kogels en de beste wensen van een Engelse scheepskapitein voor succes.”

„Vluchten de Fransen overal?”

„Nee. In Gorkum, Utrecht, Naarden zijn ze sterk. En uit Antwerpen komen verse troepen naar het noorden.”

„En de zee, is die vrij?”

„Verheull heeft de macht in handen in Den Helder, Den Briel

en Hellevoetsluis. En Verheull is nog Franser dan de Fransen. Er kan geen schip het zeegat uit."

Huib werd doodsbleek. „En die proclamatie dan?"

Die proclamatie is best," zei vader vol vertrouwen. „Want de bondgenoten zullen komen. En de Engelsen zullen helpen. En de zee gaat open. God helpt degenen die zich zelf helpen, al weten wij niet wanneer.

Van Hogendorp is dapper. Hij heeft het aangedurfd die proclamatie uit te geven. Hij heeft last gegeven de princevlaggen uit te steken. Overigens heeft hij net zoveel bangheid en lafheid ontmoet als Falck in Amsterdam. Van vijftig hoge heren die hij gevraagd heeft bij hem te komen om mee te doen, kwamen er maar twintig en die waren nog te bang om naast hem te gaan staan. Toen heeft Van Hogendorp alléén doorgetast en hij had onmiddellijk het Haagse volk achter zich. Falck zal nu hetzelfde doen in Amsterdam."

Hierop is Huib weer opgefleurd.

Nu rijdt de koets naar Amsterdam terug. De paarden draven. In Leiden, Lisse en Haarlem staat telkens een vers span gereed. Voort! Voort! Amsterdam moet zich voor Oranje verklaren.

Van der Werf komt thuis van het stadhuis, zeer ontevreden.

Falck heeft getracht de nieuwe stadsregering te bewegen het voorbeeld van Den Haag te volgen, maar hij is er niet in geslaagd. De heren zaten in zak en as. Ze hadden juist een ultimatum ontvangen van de Franse generaal in Utrecht: Binnen vierentwintig uur gehoorzamen of uiterst strenge maatregelen! Ze willen nog proberen te onderhandelen, maar als dat niet gelukt, moeten ze bukken, zeggen ze. Er zijn in Utrecht tienduizend Franse soldaten. In Amsterdam zijn maar een paar honderd

mannen van de nationale garde, die nog nooit gestreden hebben. De stadsregeerders durven de strijd niet aan.

„Is er niets aan te doen?” vraagt Berend.

„Ik zou niet weten wat,” zegt vader moedeloos.

Berend balt de vuisten. Bij Huib springen de tranen in de ogen. Hij had zo'n goede hoop na de reis naar Den Haag en nu loopt alles mis.

Van hun huis waait de princevlag. Huib heeft hem gehesen, toen zij thuishkwamen uit Den Haag. Maar de torens zijn kaal. De hoge huizen aan de Buitenkant en aan de grachten ook. Er wappert slechts één princevlag in Amsterdam.

Huib loopt op de stadswallen heen en weer. Hij kijkt uit over het vlakke land. De weg naar Diemen is aan kale bomen te herkennen. Er beweegt wat langs die weg. Het moet een colonne zijn. Soldaten? Voor voetvolk gaat het te vlug. Het zullen ruiters zijn. Het zijn natuurlijk Fransen. Een afdeling uit Naarden. Ginds, langs de weg over Abcoude, zal wel een andere troep komen. De Franse generaal voert zijn bedreiging uit.

En Amsterdam doet niets. De wallen zijn niet eens bezet. In de Muiderpoort zit enkel de gewone wacht, een paar suffe lui, die dobbelen en drinken. Wanneer de vijand voor de poort komt, zullen zij hem binnenlaten. De nieuwe stadsregering, die met oranje strikken op door de stad gewandeld heeft, weigert de burgerij tegen de Fransen in het geweer te roepen. Zij wil geen bloed vergieten, zegt zij. Zij wil geen hand uitsteken voor de vrijheid.

„Lafaards zijn het,” sist Huib tussen de tanden.

De troep komt nader. Wat voor ruiters zijn dat?

Het zijn geen kurassiers met koperen kurassen. Het zijn geen huzaren in het rood, geen zwaar bewapende dragonders. Welk

korps is het dan wel? De ruiters hebben ruige mutsen op en lange grauwe jassen aan. Zij rijden op kleine paardjes.

Huib krijgt een schok. Dit zijn geen Fransen! Het zijn . . . Berend zou het stellig weten. Maar Huib herkent ze ook. Berend heeft hem over hen verteld. Het zijn kozakken!!

Huib rent van de wallen naar de werf. Hij heeft nog nooit zo hard gelopen.

Vader doet niet meer dienst bij de nationale garde. Beu van de aarzelingen en slapheid van het nieuwe stadsbestuur is hij weer aan zijn gewone werk gegaan. Hij timmert op het dek van de laatste Oostlandvaarder, als Huib hijgend de werf op komt.

„Vader . . . vader . . .” Hij heeft bijna geen adem meer. „Daar komen . . . daar komen . . . de kozakken!!”

Vader gelooft hem niet.

„Heus vader . . . heus . . . Ze zijn . . . al voor de poort.”

„Het zullen Fransen zijn . . . Die zouden van Utrecht komen.”

„Nee vader . . . heus . . . Het zijn kozakken!”

Vader werpt zijn gereedschap weg. Hij gaat het huis in, trekt zijn uniform aan, gespt de sabel om. Zou er dan toch op het laatste ogenblik nog redding komen?

Het blijkt zo te zijn als Huib zei. Driehonderd kozakken zijn voor de stad gekomen. De rauwe Russen hergeven aan Amsterdam de moed. Het volk haalt hen met groot gejubel in. De stadsregering vermant zich. De poorten gaan dicht. De wallen worden bezet met gardes en geschut. De princevlag wordt van de torens uitgestoken. De stad kiest voor Oranje.

Het komt niet eens tot vechten. Geen Franse soldaat verschijnt voor Amsterdam. De generaal, die bedreigd heeft dat hij de stad zou straffen, laat niets meer van zich horen.

12. Oranje terug

Dertig november 1813.

Het is een koude avond en al laat. Maar Huib en Neeltje gaan de stad nog in. Berend, vader en moeder eveneens. Alle Amsterdammers stromen naar de Dam, ondanks de koude en het late uur.

Vreemd, niemand heeft last van de kou. Dat komt omdat de mensen allemaal van binnen warm zijn.

Geen kind heeft last van slaap. Dat komt omdat ze — en de grote mensen ook — allemaal zo blij zijn.

Het is feest in Amsterdam, maar een heel ander feest dan er twee jaar geleden is gevierd.

Toen stonden er erepoorten op de pleinen, hingen er guirlandes over de straten en waren de grote huizen in de stad geillumineerd. Het was allemaal op Frans bevel of uit angst voor de toorn van de keizer. De bedeelden riepen hoera voor Napoleon, omdat ze er een homp brood voor kregen; de weesjes zongen voor een appel. De burgemeester knielde uit angst. Maar in zijn hart verwenste iedereen Napoleon.

Nu is de stad niet versierd en zijn de huizen niet verlicht. Er is geen schitterende stoet van ruiters en wagens en soldaten in kleurige uniformen in de stad gekomen.

En toch is het nu een groot en heerlijk feest. Want het is feest in de harten.

Toen het vanavond donker werd, wisten de Amsterdammers nog van niets. Maar eensklaps was het overal bekend. Het nieuws vloog op Kattenburg en Wittenburg en Oostenburg van trap tot trap. Het rende langs de burgwallen en grachten, het stoof door de Jordaan. Het ging veel sneller dan een lopend vuur: Oranje is terug! De prins is in de stad! Hij is in het paleis!

Daarop ging iedereen de straat op. Geen besje bleef aan het spinnewiel. Geen jongen of meisje ging naar bed. Oranje terug! Naar de Dam om hem te zien!

Vader Van der Werf weet hoe het gegaan is de laatste week.

Van Hogendorp heeft boden uitgestuurd om de prins van Oranje te halen. Nee, niet de oude prins, prins Willem V, die was in ballingschap gestorven. Zijn oudste zoon kwam nu aan de regering. Waar of hij was, wist niemand. Het was wel bekend dat hij in de rijen van de bondgenoten tegen Napoleon gestreden had. Waar was hij echter nu? In het oosten of in het westen? Men wist het niet. Daarom stuurde Van Hogendorp zowel naar Duitsland als naar Engeland boodschappers om de prins te zoeken en hem te vragen naar het vaderland te komen. De boodschappers, die met een visserspink naar Engeland overstaken, hebben hem daar gevonden.

Prins Willem was onmiddellijk bereid.

„U kunt geen haven binnenvaren,” zei de bode. „Den Helder, Hellevoetsluis en Den Briel zijn nog in Franse handen.”

„Hoe zijn jullie hier dan gekomen?” vroeg de prins.

„Met een pink, te Scheveningen van het strand in zee gestoken.”

„Dan kom ik via het strand aan wal.”

„Er zijn nog Franse troepen in het land.”

„Jullie hebben in Den Haag de princevlaggen durven hijsen.

Hoe zou Oranje zich dan niet bij jullie willen wagen? Ik kom onmiddellijk."

Vanmorgen is de prins met een Engels fregat voor Scheveningen aangekomen. Een roeiboot heeft hem door de branding heen gevoerd. Toen deze op de banken stootte, is hij in een schelpenkar geklommen. Die reed hem naar het droge, waar de hofrijtuigen stonden.

De prins had geen lijfwacht. Geen Engelse soldaat kwam met hem mee. Hij stortte zich in de armen van zijn volk en dit heeft hem jubelend en juichend ingehaald. Den Haag bruiste van vreugde, toen hij door de straten reed.

Van Hogendorp kon er niet bij zijn om Oranje te begroeten. Toen de kroon op zijn dapper werk gezet werd, zat hij thuis, geplaagd door jicht. De prins heeft hem in zijn woning opgezocht.

Willem van Oranje bleef niet in de hofstad, bij de oude hovelingen en regenten. Hij wilde vorst zijn voor het gehele Nederlandse volk. Daarom naar Amsterdam, de grootste en volkrijkste stad! Als een wervelwind is hij hierheen gereisd.

Nu is de prins in het paleis en zijn de Amsterdammers op de Dam. Straks zal Oranje op het balkon van het paleis verschijnen. Niemand verveelt zich onder het wachten. Hoe kun je je vervelen als je zó blij bent? De mensen lachen en praten en ze vertellen elkander alles wat ze weten over Willem van Oranje en zijn komst. En ze zingen:

't Is Oranje, 't blijft Oranje,
't Blijft Oranje boven . . .

Dat blijft het nu heel zeker. Oranje is terug!

Daar gaan de glazen deuren open achter het balkon. Vier fakeldragers met helder brandende flambouwen stellen zich op.

Willem van Oranje treedt tussen hen door naar voren. In het rosse, flakkerende licht zien allen hem: fors, kaarsrecht, energiek. Een daverend gejuich barst los. „Hoezee! Hoera! Leve Willem! Oranje boven!”

De tienduizenden, die het grote plein tot in alle hoeken vullen, klappen in de handen, zwaaien met hoeden en mutsen, trappe len en dansen en roepen opnieuw: „Hoera! Hoezee! Oranje bo ven!”

Er komt geen einde aan het geweldige gejuich.
Totdat het jubelen en juichen overgaat in zingen:

Wilhelmus van Nassauen
ben ik van duitsen bloed . . .

en in de nationale psalm:

Mijn schild ende betrouwen
zijt Gij, o God, mijn Heer . . .

Onder het zingen kijkt Huib naar zijn moeder. Zij huilt, ziet hij. De tranen rollen langs haar wangen.

Wat is dat nou? Waarom huilt moeder?

Neeltje schreit warempel ook! Waarom toch? Zijn zij niet blij? Oranje is terug. Dan is toch alles goed!

Huib kijkt naar vader. Wat zegt die hiervan? Vrouwvolk is raar volk, heeft hij wel eens gemompeld als er bij moeder tranen kwamen om niets.

Maar zie nu vader eens, zijn sterke en ijzerharde vader. Hij knippert ook al met de ogen!

En Berend, de doorgewinterde soldaat, die de tocht naar Rusland heeft gemaakt! Berend snuit verdacht zijn neus.

Huib krijgt het zelf te pakken. Hij snuft. Er loopt een rilling langs zijn rug; zijn wimpers trillen.

Kun je ook huilen van blijdschap? Ja, dat kun je, als de blijdschap héél groot is. En dat is ze, nu Oranje weer in Nederland is na achttien lange, bange jaren.

Hoor! De burgemeester spreekt.

„. . . Niet als Willem de Zesde begroeten wij u. Niet als prins en stadhouder. Gij zijt voor ons Willem de Eerste, soeverein vorst, naar de wens der Nederlanders . . .”

Willem van Oranje antwoordt met een sterke, heldere stem, die over het plein weerklinkt:

„. . . Ik aanvaard wat Nederland mij aanbiedt, maar ik aanvaard het alleen onder de waarborgen van een wijze constitutie . . .”

Wat dat vreemde woord betekent, weet Huib niet. Grondwet, zegt zijn vader, maar dan weet hij het nog niet goed.

„Dat betekent,” legt zijn vader uit, „dat Oranje geen dwingeland wil zijn zoals Napoleon, maar dat hij wil regeren in overleg met en voor het volk. Zoals prins Willem I eenmaal heeft gezegd dat het volk er niet is voor de vorst, maar de vorst voor het volk.”

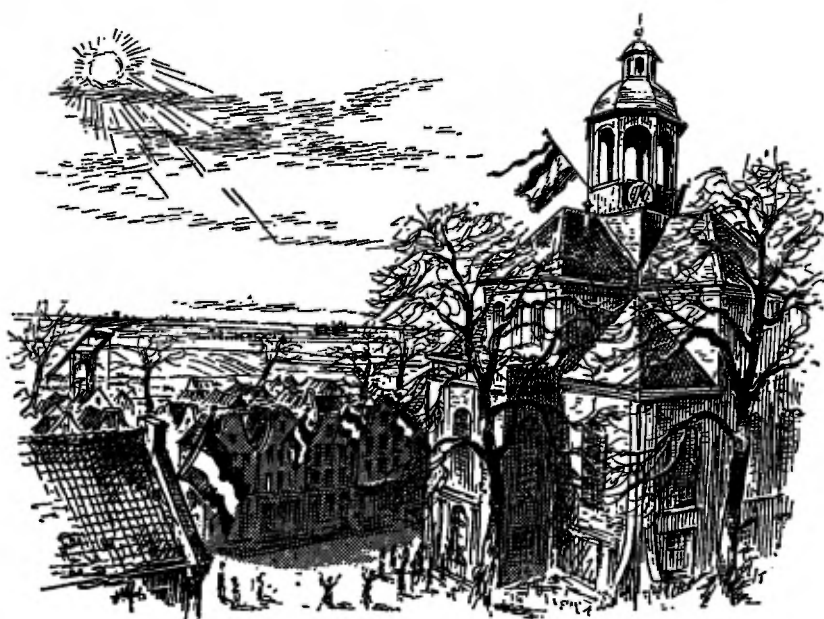
Heel laat in de avond gaan Huib en Neeltje met vader en moeder naar de werf terug.

De maan is opgekomen. Zij schijnt over het IJ. De kleine golfjes hebben flonkerende zilveren randjes. Dit is de feestverlichting bij de terugkeer van Oranje.

Nog is het wijde water leeg. Maar de Oostlandvaarders, die Van der Werf te zamen met zijn zonen en de knechts gebouwd heeft, liggen zeilree voor de helling. Bij andere werven liggen nieuwe Oostinjevaarders klaar. Straks is het IJ weer vol met zei-

len en varen Nederlandse schepen de breeveertien op. Vervuld
is wat de dichter Bilderdijk zong in 1811:

Holland leeft weer,
Holland streeft weer . . .
Hollands naam is weer hersteld!

INHOUD

	Blz.
1. De keizer komt	7
2. Berend soldaat	19
3. Een brief van Berend	24
4. Een nare droom en een blijde brief .	30
5. Bericht uit Rusland	35
6. Douaniers	43
7. De verloren zoon	51
8. Tussen hoop en vrees	59
9. Oranje boven!	63
10. De arend is geplukt	71
11. Den Haag en Amsterdam	78
12. Oranje terug	87